

280091

1944 W 1-10

LUCEAFĂRUL

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

Serie nouă

Ianuarie 1944

Anul IV

BIBL. CENTR. UNIV. CLUJ
Nr. 833... 1958

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: I. Agârbiceanu, Nicolae Albu, Mircea Alexiu, S. Anderco, Corneliu Axente, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Vlaicu Bârna, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Radu Brateș, Petre Bucșa, Al. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Ilie Dăianu, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Al. Dima, Petru Drăghici, I. Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Zorica Lațcu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Iosif Moruțan, Eugenia Mureșanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Ioan Râmbu, Marcel Romanescu, M. G. Samarineanu, Constantin Sassu, Ion Șugariu, Virgil Șotropa, I. V. Spiridon, Mihail Spiridonică, D. Stăniloae, R. Șorban, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea, Gh. Tulbure, Lucian Valea, Emil Zegreanu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: In țară, pentru particulari, anual Lei 600.—
pentru autorități și instituții „ 1500.—
In străinătate dublu.
Exemplarul Lei 80.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu.

Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.

Inscr. în Reg. Com. Fi 275/1931

Iancule, Măria Ta

de

I. Ch. Severeanu

Iancule, Măria Ta,
Cum mai poți a îndura
Ca o nedreptate nouă
Să despice Țara 'n două?

Dor aici, acolo dor,
Mădularele ne dor;
Cugetele ni-s bolnave,
Cum izvoare de Târnave;
Aici lacrimi, colo chin,
Clipele sunt azi venin,
Zilele sunt nopți amare:
Suferinți și așteptare.

Mai de grabă ca așa,
Iancule, Măria Ta,
Dă-ne nebunia ta
Să 'cercăm a ne uita
Căminele părăsite,
Inimele otrăvite,
Sulița din coasta Țării,
Năzuința învierii;
Jalea și poverile,
Dorul și durerile,
Sfintele,
Mormintele,
Numele,
Renumele,
Căci decât fără vreun rost —
Să pierim cum n'am fi fost!

Ori atunci, Măria Ta,
Dă-ne vitejia ta,
Ca nestinsele-i văpăi —
Para flăcărilor ei —
Rugurile să le-aprindă,
Să le 'nalțe, să le 'ntindă
De pe creste, 'ntr'o clipită,
Peste partea pângărită,
Peste drumuri cunoscute
Năpădite de cucute:
Să pedepsim vinile,
Să spălăm rușinile,
Să călim cu focul viu
Ce-am pierdut cu grai pustiu.

Sune toaca 'nfiorată,
Clopotele iar să bată,
Armele să se descarce
Dorului să-i pună pace,
Să se 'nalțe 'n noii zori
Steaguri și spânzurători;
Tulnicile să răsune,
Trupul Țării să-l adune
Brâul vechiului nost' crez,
Ca din aprigul botez
Năzuita Românie
Cum a fost așa să fie
De acum până 'n vecie!

Aspecte din poezia patriotică și de războiu actuală

de

Vasile Gionea

Evenimentele politice ale ultimilor patru ani, de când lumea a fost scoasă din făgașul preocupărilor ei pașnice, au avut ecoul lor în sensibilitatea artiștilor și mai cu seamă a poezilor. Ecou de mare suprafață, am putea spune, dacă înțelegem seamă de numărul poezilor, dar de slabă intensitate, dacă privim produsul strădănilor lor. Pentru că a fost mai mult o strădanie de a versifica, decât nevoia uclgătoare a scrisului revelator.

Fenomenul ar fi interesant de cercetat în cauzele sale.

Durerile care s'au abătut asupra-ne n'au fost nici puține și nici din acelea ce se opresc la marginea conștiinței. Au avut toate atributele care te răscolesc și te macină. Ne-au lovit pe neașteptate, din plin și s'au succedat într'un crescendo vertiginos. Smulse Basarabia, Bucovina, Dobrogea și apoi Transilvania. Vecinii pe care ne rezimam, încercați de același destin. Apoi strigătele tot mai dese ale celor deslipiți de noi. Am fost mereu în așteptarea unor tot mai întunecate vești.

Și cu toate acestea, niciun interpret nemuritor al sbuciumului care ne-a bătut. Imagini răslețe, acorduri cutremurătoare, întâlnim mereu, dar nimeni n'a încheșat tabloul sumbru al unor vremuri de apocalips, nimeni n'a implinit simfonia prăbușirii lumii și n'a cântat cu glas sfâșietor urgia sorții.

Să fie adevărat că sentimentul național nu ridică sensibilitatea pe culmile artelor, că războiul se înregistrează numai documentar? Iliada, Odisseea, Poemul Niebelungilor, iar la noi poeziile lui Goga, nu demonstrează oare contrariul?

Unde să fie atunci pricina?

Nu cumva trăim timpuri deosebite față de trecut, când omul se naștea și muria în războiu, când o ducea într'o neîntreruptă luptă, când toate gândurile și visurile i se depănau sub semnul eroismului? Istoria până la sfârșitul evului mediu înregistrează continui tălăzuri de forțe înarmate, ciocniri atât de dese, încât vieța de oștean limitează orizontul altor preocupări. Eroismul era singurul ideal la care se putea năzu. Preamărirea virtuților războinice din partea poezilor e firească. E timpul epopeilor, al poemelor eroice. Vremurile de mai târziu au deschis câmpul altor preocupări. Paslunea armelor involburează sufletele pentru scurt timp, cât în războaiele, apoi fiecare își rela ocupația lui. Urmele lăuate sunt prea slabe pentru ca artiștii să creeze opere eroice nemuritoare. Poate de aceea războiul modern nu și-a găsit marele rapsod.

Cu poezia patriotică se întâmplă același lucru. Ea izbucnește acolo unde revendicările sunt mai acute, unde visurile naționale sunt mai arzătoare. Goga strânsese în sufletul lui așteptarea unui mileniu. Neamul întreg avea un gând și o năzuință. Pe când noi?

Ne-a bătut durerea, dar încă nu ne-a pătruns toate măduarele, și conștiințele n'au fost arse în desjuns. Viețuim stăpânii de speranța că ne-om întoarce de unde am fost izgoniți. Așteptarea nu e atât de îndelungată să fi uclis increderea într'un drept viitor, apropiat, ca strigătul de revoltă și protest să răsune neincetat.

Poezia cu accent patriotic a fost mai norocoasă în realizări, dar și aceasta mai mult dincoace de munți. Aici și jalea era mai mare și sufletul mai neîmpăcat. De aceea nu e întâmplător că poezia c'o mai accentuată rezonanță și de un mai ridicat nivel artistic va porni de aici.

Cercetând măcar unul, doi poeți din fiecare colț de țară, vom avea imaginea poeziei actuale patriotice și de război. O oprire mai îndelungată la fiecare în parte, n'ar aduce multe elemente nouă, fiindcă mai toată poezia, cu excepția câtorva poeți aleși, e de același nivel, făcută după același clișeu.

Tipic, prin versuri de verblaj sonor care nu conturează niciun sentiment, este bucovineanul Axente Opreșan în *Altare Noi*. Parcă tot idealul său ar fi fost să-l imite pe Bolintineanu.

Avem o mândră țară
Cum alta nu-i sub soare,
Avem un rege tânăr
Și un conducător,
Avem bogate lanuri
Și oști bătătoare
Ce tale drum de flăcări
Spre-un falnic viitor.

Douăsprezece strofe din acestea prozalice, banale, în care versificatorul se împotmolește în adjective. Oriunde ai deschide cartea, d-l Axente Opreșan este același: inepuizabil în platitudini.

Când vârtej de neam păgân
Îți călca hotarul,
Pe braț vrednic de român,
Care ți-a fost bun stăpân,
Rezimal samarul.

Pe vioara sa de cocean c'o singură strună cântă, fără să ostenească, chiar leftine discursurile politice:

Căci prin scumpa jertfă,
Jertfă preacurată,
Mântuit-ai gîta
Greu crucificată.

D-l Axente Opreșan a istovit poezia în versuri searbăde, ce nu au nici măcar calitatea de a fi puțin. În schimb olteanul Preda Savu în *Poeme de pe front* are cel puțin simțul proporției. Nicio poezie n'are mai mult de 2—3 strofe.

D-sa notează fugitiv, incolor, scene de război, cu oarecare spirit de observație, dar nu și suflu poetic.

Pe câmpul beteag al luptelor,
Pământul,
După atâta revărsare de iad
Ștergându-și pe frunte sudoarea,
Bea din pumni
Geamătul și sângele cald.

O singură dată d-l Preda se depășește, în două strofe, dând viață versurilor:

De peste tot vântul are să te strângă,
pumn de praf și bîld de gând însângerat,
să reverse versul ploala să te plîngă
sub pământul larg pe plept înclătorat.

Doar inima pe ogoare aruncată,
ca o poveste dăltuită în vieme,
când o fi o biată brazdă de lopată
va încerca prin ierburile să te cheme.

Banal și livresc, influențat de zaristica la modă, este în poemele *Noi dela infanterie* d-l Petre Paulescu. La fiecare popas, în etapele sale, începând din Basarabia și până în inima Rusiei, a scris câteva poezii. Asiduitatea aceasta, fără îndolală, putea fi utilă poetului pentru un jurnal intim, dar de îndată ce a căpătat publicitate, e un păcat.

Uneori nu știu la ce să te oprești mai întâi: la improprietatea expresiilor, sau la ropotul unor versuri goale, dar sgomotoase?

Prin arșițe vinețe de fier,
Pe jos în marșuri lungi de noapte,
Prin zile de cuptor răscoapte,
Luăm în plepturi orizonturi noi,
Și spargem betonate fronturi,
Trecem prin mari bombardamente,
Și prin baraje mereu violente.

Spiritul de inovații verbale al poetului nu se dă bătut cu una cu două:

Simt sulțele Prahovei în coaste,
Și satul meu natal mă arde 'n trup,
Mă doare gândul, ochii lung suspină
Și brațele de-atâta dor se rup.

Mai are d-l Petre Paulescu o slăbiciune pentru albastru: „albastre răzbunări“, „glorie albastră“, „albastre rotogoale“ etc. Ca impresie finală, e tot albastru...

În poemele „Pe gânduri“, „Dor de țară“ și „Urcând“ a reușit să creeze poezie, dar pentru atâta tot ni se pare greu să-l numim pe d-l Petre Paulescu poet.

Îmbăcsit, retoric, fără căldură este bucovineanul George Voevidca în *Pro Patria*. D-sa versifică, în genul ineptizabilului Mircea Dem. Rădulescu, orice:

Mihai, ce 'n Alba gloriei depline
Năltat-al Daco-Româneli proapte
În fulgerul lui Dumnezeu în noapte,
Ștefan din Putna blândeii Bucovine,
Vă chem: veniți, voi, flacăra „Dreptății“.

Nici refugiu la versul poporan nu salvează poezia d-lui George Voevidca.

Stropii jertfel cad,
Tale proaspăt vad,
Stropii cad și rod,
Trag din platră rod.

Te gătuie convenționalul și alerul de fanfaronadă în poemele lungi, obositor de lungi, ale d-lui Voevidca.

Împins de bizare îndemnuri lăuntrice, s'a gândit să publice la sfârșitul volumului și „Epi-grame între arme“. Asta așa ca să ne înveselească...

Cităm la întâmplare:

DEVIZĂ

La noi boierii și plebii
Știu că „vox populi vox Dei“.
Dar parcă-s mai concreți vecinii:
Vox derbedelii, vox Stalinii.

Sau:

CLEȘTELE ȘI CIOCANUL

Rusul stă strâns de Român.
Cloc! Boc! Neamțu dă 'n capcân.
Lung răsună munții și văl,
Clește, ține-l, ciocan, dă-l.

Bântuit de un tardiv spirit autocritic, d-l George Voevidca încheie astfel:

Scritu în pat la lumânare,
Lungi covoare peste stor,
— Spirit nu vedeți?... Iertare!
... Camuflaj obligator!

Fiindcă și-a camuflat și spiritul și talentul, opera d-lui Voevidca e sortită întinericului.

Alex. Gregorian, în schimb, în *Poeme pentru cruciași* ridică lirica actuală de războiu. O poezie în care lupta din Răsărit trăiește în toată cumplita ei desfășurare. Dincolo de toate nimicitrile și ororile care sbruclumă sufletul, ca o mângăiere și îmbărbătare stăruie un sentiment de caldă religiozitate :

Ha!, suflete, închină-te, eu tac.
Cu Tine, Doamne, platoșe mă 'mbrac,
Te iau în pasul meu șovăitor,
Noroc, curaj și duh ocrotitor,
Că iar primăram ordin de atac.

Îmi curgi în vine, cer topit, amar,
Pe umeri îmi cobori hulubi și iar
Le arcuești pe tristul gând al meu,
Luminile de slavă, curcubeu.

Mijloacele artistice ale d-lui Alex. Gregorian sunt nebănuite de simple, dar reușește să închege o atmosferă care te înlănțue.

Zace cu arșiți pe buze,
Cruclat spart de obuze,
Ochii pironiți în rafuri,
Cu arhangheli și alafuri
De lumini și lună nouă.
Cătă prundul și colnice,
Pluguri și grindee 'n stele,
Boli 'n lunci de visuri grele.

De-a-lungul volumului își dă seama că poetul este într-o înfrigurată căutare a genului propriu. Încearcă de toate și parcă nimic nu-l mulțumește. Aici o poezie străbătută de avânt și încredere, aici o poezie în care stăruie oboseala și dorul de liniște. Îl ispitește descripția, îl cheamă reveria, îl picură în suflet dorurile nostalgice, chemările din trecut, ori își limpezește gândul și își purifică sufletul legănat de credință.

Din pricina atâtor căutări, unele poeme își lasă impresia că nu pot sfârși. Se întind prea mult, deșirat, înegal. Pe alocuri izbește câteun vers de expresie dură, de un realism care sună ciudat în poezia d-lui Alex. Gregorian, care totuși trăiește viu.

Asta își linge rana de noroale,
sub cerul trist ca 'n „Boris Gudunov”.
Tăcută mustește stepa din buboale
Veninuri verzi în Marea de Azov.

Întrezărim la d-l Alex. Gregorian balada ca genul de poezie propriu, în care a cântat cu atâta măiestrie, încât a reactualizat-o.

Aseară au trecut pe-aci
Vitejii grenadierii germani.
Erau grăbiți
Și 'n urma lor a rămas senin,
Printre scaești și bolovanii,
Un mort cu păr de untdelemn,
Cu umeri lași, un blond Stegfrid.
Este frumos și e senin,
Cu capul dat pe-o parte, lin,
Ascultă parcă svonul
Unui lied.
Îl luăm ușor, să nu-l trezim
Din reveria lui din Nord,
Îl legănăm și-l învelim
În giulgiul foilor de cort
Și 'n ele e tot sumbrul cer
Din balticul Marienburg,
Apoi pe crucea lui de fer
Bolțim
Pământ și bulgări din amurg.

Pornim din nou pe drumul lung,
Pornim
Și blondul nostru Niebelung
Își doarme-acum singurătatea,
Și-l cântă liedul demiturg
Pe valuri, marea și cetatea.

Nimic forțat, convențional, sau banal în poezia d-lui Alex. Gregorian, deși noutatea imaginii sau a expresiei n-o întâlnim prea des. D-l Alex. Gregorian este poet, fiindcă a însuflețit materialul amorf al inspiratului.

D-l Gh. Cuza în noul său volum de sonete, semnificativ intitulat *Vifor sub stele*, începe c'un ciclu de poezii de războiu, tivite cu o notă de patriotism.

D-sa este cunoscutul cântăreț solitar al iubirii, al naturii, al trecutului istoric, al datinei străbune, care învie glasul cronicilor, alege cuvântul vechi, neaș, și dă o expresie nouă în țesătura versului, reinviind o lume uitată. În felul acesta se singularizează. Trecutul a fost evocat de mulți poeți, dar parcă de nimeni cu o atât de sugestivă și veridică culoare istorică ca de d-l Gh. Cuza.

Expresia luată din letopisțel îl urmărește într'atâta pe poet, încât urzește cu ea orice fel de poezie, fie că s'ar lăsa furat de pitorescul unui colț de natură, fie că ar cânta dragostea, ori involburarea războiului. Prin aceasta versurile nu pierd nimic, dar le lipsesc varietatea și noutatea, elemente fără de care poezia nu poate rupe zăgazurile timpului.

Poemele de războiu ale d-lui Gh. Cuza nu au nimic documentar, nimic din svârcolirea aceluia care a luptat pe front, de aceea nu te sîgudule.

Șuvel de foc pe bolta pământului
Va astupa luminilor fereastră,
Vor arde codrii și pe munte creasta
Se va preface în țândări, detunată.

Vultanii hrăpăreți, cu gheena 'n pântec,
Vor frământa nimicilor descântec,
Venind cetățile să le îngroape.

Rămâi cu impresia că poetul contemplă de departe războiul, cu același ochi cu care cuprinde un peisaj, fără nicio cutremurare, stăpânit cel mult de un sentiment de tristețe și regret.

Vârtejul și-a întins nebună hora,
Departa către fluviul Eufrat,
Prin grînduri de nisip însângerat,
Necrujător își sună Marte ora.

Hultanii trec cu sborul ferecat,
Peste Damasc, vâslind către Bassora,
Pământului care-a înghițit Gomora
Un alt prăpăd acuma-l este dat.

Tăcută-l numai jalea Ta, Isuse,
Plângând crucificările apuse,
Pe când în harțe 'nvie Mohamed.

Sufletul poetului a împrumutat parcă în fața războiului ceva din nepăsarea Firi.

În timp ce omul pradă vijeliei,
Nepăsătoare, mâna veșniciei
Aruncă pretutindeni mii de flori.

Ce-l pasă că lumea stă să moară?
Aceași tihnă lin o desfășoară —
Căci solii vieții sunt nemuritori.

Războiul cu vijelia și cruzimile lui se ascunde atât de departe de poet, încât l-a privit parcă printr'un ochian peste timp și l-a proiectat pe un ecran numai în ceea ce are pitoresc. De aici impresia de palid și anemic în versurile de războiu ale d-lui Gh. Cuza.

Totuși poezia d-sale trăiește ca poezie în sine, fiindcă a țâșnit din pana unui adevărat artist.

Poeze de războiu ale d-lui Radu Gyr reprezintă punctul maxim pe care l-a atins actuala poezie de războiu la noi.

Dar nu numai atât. Aceste poeme marchează o ascensiune chiar în sensul d-lui Radu Gyr. Războiul trăit în Rusia i-a descoperit poetului filioane de inspirație pe cât de noi pe atât de bogate. În locul tiradelor searbăde, al versurilor convenționale, banale și prozalice, cum am întâlnit la majoritatea poetilor cercetați până acum, d-l Radu Gyr ne aduce o poezie veridică a unui războiu de efort până la sietre și de suferință crâncenă.

Mărșăluim... Prin noaptea cu tășguri
strivim nămolul, blestemăm, scrâșnim.
Călcăm mocirle, sfășlem hățșuri,
mărșăluim, mărșăluim...

Mărșăluim... Cresc aburii de sudoare
din oameni, din căruțe și din cai.
A vizulne mirosim și a flare
și 'n gură gust simțim de mucegai.

Dar marșurile nu sunt totul într'un războiu. Pânda este mai ucigătoare, pentru că te ține într'o tensiune care nimictește.

Cad peste noi, inele și podoabe,
rachetele. Salcâmil doar suspină.
Vântul sbârilit, târându-se pe labe,
m'adulmecă pe nări ca o jivină.

Stăm încleștați pe arme numai pânda,
în gropile cu veghea mlăștinoasă.
Simt viața buruienilor plăpândă
cum, duh amar, pe-obrazul meu se lasă.

Poezia d-lui Radu Gyr este concentrată și cele două strofe de mai sus ne-o demonstrează în deajuns. Fiecare vers include un amănunt caracteristic. Suspiniul salcâmilor, vântul sbârilit, târându-se pe labe, viața buruienilor care-și lasă duhul amar, sunt atâtea notații care crează cadrul și atmosfera poemelor, dar au fost impletite atât de bine, încât ele contribuie să scoată în relief ideea principală. Îți dai seama că pânda l-a absorbit într'atât, că este numai ochi. Senzațiile atingerii sunt atât de ascuțite, pe când celelalte funcții vitale sunt suspendate, căci poetul nu poate gândi nimic și nici nu se poate lăsa în voia sentimentelor.

Judecate după numărul versurilor, poemele d-lui Radu Gyr sunt destul de lungi, dar aceasta nu exclude ceea ce spuneam mai sus, că sunt concentrate.

Poetul a coborât în sufletul luptătorului, sondându-l adâncurile, surprinzându-l învălmășala de sentimente, de gânduri și senzații în momentul conturării lor, c'o fascinantă putere de pătrundere și expresie:

Liniștea se surpă ca o schelă,
Spalme și nădejdi slomesc pe gură.
În răstimpuri zornăe-o gamelă,
Gropile o sâsâie și-o 'njură.

Mâlne 'n zori... Plesnește așteptarea,
praștile sărită din crăcane.
Febrile-și amăgesc dogoarea
cu zăcuta cloacă din bidoave.

Mâlne. Ploaia-și fumegă leșla,
scheaună în sloată ca un câine
vântul ud... și toată veșnicia
s'a holbat căscată peste mâlne.

D-l Radu Gyr este un liric consecvent. Cunoscându-și puterile, niciodată nu e tentat să povestească luptele, ci se va mulțumi să le descrie. Viața de războiu a fost surprinsă în toate aspectele ei, cu aceeași putere de expresivitate și firesc.

Depart, câmpul susură litanii,
Sburdăm leșii din găuri ca guzganii.
Ne gudurăm sub soare leșiatec,
în vântul lănced cu miros sălbatec.

Deodată s'von, Gamelele dogite
sună gemând, cu poftele linoite.
„Bucătăria” vine fumegândă,
privirea se cutremură flămândă,
și-obrajii arși se 'neacă în neștire
într'un surâs de mare fericire.

Poetul a redat aici c'o desăvârșită simplitate, dar tot cu atâta putere, sentimentul de beatitudine al oșteanului care prin forța lucrurilor duce mai mult o viață animalică.

Desprins de lume și pândit de moarte în fiecare clipă, omul în războiu își aduce aminte de Dumnezeu, chemându-L într'ajutor, punându-și nădejdea în El, ori scrâșnindu-I numele în timpul înclăștării.

Oftând, Te facem șoaptă moale,
sălbateci, Te scrâșnim în dinți,
sau, frânți, cu tâmplele fierbinți
cădem de-a-lungul crucii Tale.

Mai presus de toate, d-l Radu Gyr a realizat în „poeme de războiu” pasteluri unice în lirica noastră. Niciodată steпа ucrainiană n'a fost mai impresionant înfățișată. Tabloul este de o sumbră măreție:

Curgând din Miazănoapte, sbârcită, largă, arsă,
cu veacul și tăcerea în goluri verzi se varsă.
O simți cum vine parcă din moarte și ultare,
ducând sfâșietoare vece în spinare.

În zorii de zi ca plumbul topit sfârâle golul
tărilor și urcă necruțator pârjolul.
Pământul surd se coace și crapă sub văpate
și arșița-l scobește cu ghiara 'n măruntaie.

De un cutremurător realism este poema „Noroiul”, în care poetul ne înfățișează mocirlele Rusiei cu care trebuie să lupte soldații.

„Poeme de războiu” sunt opera de maturitate a d-lui Radu Gyr, în care și-a dat toată măsura talentului său. Războiul trăește înspăimântător, dar real în versurile sale.

Sensibilitatea poetului a fost adânc izbită, ochiulul său nu l-a scăpat nimic din spectacolul cutremurător. D-l Radu Gyr a reușit să ne redea războiul în cadrul lui de proporții urlașe, c'o vigoare, c'o plasticitate, c'un simț al realului și 'n imagini atât de vii și nouă, încât ori de câte ori cercetătorul curios va căuta imaginea adevărată a luptelor din Răsărit, în poezie, n'o va putea găsi în toată plenitudinea decât în poemele d-lui Radu Gyr.

În sfârșit, d-l Radu Gyr a reușit să poetizeze o mulțime de expresii care păreau de nefolosit în poezie. Din amănunte a croit imagini de o grandoare unică în poezia ultimilor ani.

În lirica noastră de războiu, de acum și din trecut, d-l Radu Gyr, fără îndolală, deține locul cel dintâi.

Emil Giurgiuca a deschis zări nouă poeziei patriotice cu volumul său *Dincolo de pădure*. Eram obișnuiți cu versurile clocotitoare, profetice, ale lui Goga, care desvăluiau luptătorul aprig, într'atât, încât nu mai puteam concepe un alt ton, când, iată, contemplativul transilvan Emil Giurgiuca ne aduce o poezie în care sentimentul național este trezit, aprins și susținut printr'o orchestra complexă, a unui artist cu infinite mijloace creatoare, chiar dacă nu sunt toate de același nivel.

Poezia d-lui Giurgiuca nu stârnește sentimentele primare și de aceea nu se adresează mulțimilor. Este pentru intelectualul rafinat care acceptă sentimentul național printr'un raționament inextricabil. Patriotismul d-lui E. Giurgiuca nu se desvăluie direct, strâns, ci ocolit, împletit cu nenumărate motive, aparent menite pentru paranteze, care în fond cuprind toată gama sentimentelor, lăsând tocmai prin aceasta o impresie care se menține vie, timp îndelungat.

Și-am adunat un plai de patru sute
De doruri ce coboară dela munte.
Dar cum să măi în larg când nu mi-e rândul ;
Spre mlază noapte mă tot bate gândul.
Cântați din șesuri și din plaiuri line,
Izvoare, sfânt murmurătoare 'n mine!

.....

Ci astăzi cântece de jale spune
Poetul aplecat să înțeleagă,
Spre mlază noapte și spre soare-apune,
Durerea țării s'o cuprindă 'ntreagă.

Poetul te pregătește pe 'ndelete, te farmecă și te neliniștește, ca apoi să-ți strecoare în suflet amarul durerii.

N'am spart cu plugul delnițele sfinte,
Să dee gău de foc din oseminate ?
Râul domol de câinii răi mușcat
Cum n'a sărit din vadul blestemat ?
La mlază noapte-l negură mereu,
Străinul calcă pe ogorul meu.

Patriotismul d-lui Glugluca este particular, nostalgic, elegiac, pornit dela entități concrete, împletit și difuzat în sentimentul cuprinzător de dragoste pentru natură, înrudit prin aceasta cu cel din poezia poporană :

Acolo 'n val de ierburi, cerul
Pe capu-mi crengile-și întinse
Sub zarea fragedă ca mărul,
Mânându-mi gândurile-aprinse.

.....

Azi toate câte le-am cuprins
În mine dorm ca 'n țitirim,
Și umblu ca un rug aprins
Prin mincinosul Rusalin.

Original, cu toate că unele expresii și atmosfera câtorva poezii amintesc pe Eminescu, sobru, cultivând amănuntul, urmărit de armonia versului, realizând imagini nouă, îmbinând sentimentul patriotic cu alte sentimente, poezia d-lui Emil Glugluca va fi mereu actuală și mereu nouă.

O apariție neașteptată, șgomotoasă, a unul talent real, cu accente patetice, cu atitudini de răsvrătit, a fost a tânărului elev de liceu Lucian Valea. După placheta *Mătânii pentru Fata Ardeleană* apărută în 1941, a venit în vara anului 1942 c'un volum de versuri *Întoarcerea lângă pământ*, care l-a consacrat în lirica patriotică actuală. Din tânăra generație, doar Ștefan Baclu ajunsese într'un timp atât de scurt, acum câțiva ani, un răsărit al revistelor, al gazetelor și șezătorilor literare.

Lucian Valea s'a impus repede, de sigur, datorit și împrejurărilor în care apărea poezia sa, cu toate scăderile inerente oricărui început. Fiindcă, judecându-l opera, nu trebuie să pierdem din vedere că ne găsim în 1942 în fața unul tânăr de 17—18 ani, vârstă la care mulți din celebrii poeți făceau stângace exerciții de versificație.

Unii din admiratorii poetului — pentru că Lucian Valea ajunsese să aibă chiar un fel de... cenaciu al său — îl pusese alături de Goga. De sigur, prin spontaneitatea versului său, prin sinceritate și alerul grav, prin identitatea de simțire, poezia sa amintește în mod firesc pe a lui Goga. Apariția lui Goga a fost însă meteorică, fiindcă era un deschizător de drumuri în lirica noastră, un nou creator de limbă, cum fusese și Eminescu, pe când Lucian Valea pleacă dela teme date, cunoscute, pe care își făurește poezia sa.

Influența lui Goga se resimte deseori. Poetul se crede hărăzit de soartă să fie interpretul vreiilor celor mulți și obidiți, din a căror plămădă s'a născut. Inclinația spre poezia specială, mesianismul accentuat, credința că s'a născut să fie ecoul durerilor și al revoltei mulțimii, dărzenia de afirmare, toate ne dau atmosfera poeziei lui Goga.

Și de mă caut în vreme, mă aud,
Mă văd în faptă, una cu cuvântul
Plecat pe plug, arând din greu pământul
Lăsat din moși, strămoși, la Năsăud.

Eu sânt din glasul vremilor desprins,
Năvalnic tunet bubuind spre mâne.
Nu sânt cenușă arsă ce rămâne,
Sânt foc din focul sângelui aprins.

Nu-l graful meu cu care strig și gem,
Nu-l viața mea ce-o risipesc prin ani,
Eu sânt plămada a sute de țărani
Îndrăgostit de slovă și blestem.

Alteori poezia parcă se îmbată de expresia dură, șuerată, ca la Aron Cotruș:

Toți moșii mei au păstorit din greu.

Știau la joc să chluie, să cânte
Și vorba șuera între dinți, o platră,
Și n'ștelegeau că pentr'un colț de vatră
Și n'cer săcurea dac'o fi s'o'plante.

Câteodată grandilocvența și hipertrofia eului amintesc pe Macedonschi.

Prea strâmt fi veacul ca să mă încapă,
De mă întind izbesc cu pumnii zarea.

Expresia căutat ardelenescă, până la abuz, vedește influența lui V. Copilul-Chițră și a lui Petre Bucșa.

Iar dacă dreptatea n'are să vie, am să mă duc eu la Dumnezeu
Și la o cupă de vinars, am să-l spun tăt năcazul Ardealului meu,
Ș'apoi dac'otu vedea că de sufletele noastre ce crâșcă 'n dureri nu-l pasă,
Am să urlu mocănește și am să izbesc cu pumnul în masă.

Fără ca să ne intereseze aici, amintim în treacăt că erotica lui Lucian Valea este influențată sensibil de Eminescu.

Oricât de multe apropieri s'ar face între poezia lui Lucian Valea și a altora, oricâte influențe s'ar resimți în ea, nu e mai puțin adevărat că poemele sale cu temă socială și patriotică își păstrează individualitatea și trăiesc prin stăpânirea sigură a tehnicii versului, prin proprietatea și plasticitatea expresiilor, prin gradarea sentimentului, prin optimismul robust, prin atitudinea de încredere și frondă pe care o au.

Lucian Valea a reușit să dea glas durerii neamului din nou robit și să-l aline suferința, într-o poezie plină de patos, făcută să miște și inimile amorțite, să mobilizeze întreaga simțire românească transilvană. Și fiindcă poezia sa mai presus de toate n'a pierdut din vedere idealul realizării estetice, ca și poezia lui Goga, nu va putea fi socotită o poezie de actualitate. Dar ca să reziste timpul cât poezia înaltașului său, va trebui să se desprindă de influențele sub semnul cărora stă și să abandoneze expresia locală.

Străbătute de mai puține influențe, dar mai sărace în expresie și de o mai accentuată culoare locală, sunt versurile moșului Petre Bucșa din volumul *Cetini mohorite*.

Poezia sa este pe aceeași linie de preocupări ca și a lui Lucian Valea, cu deosebirea că cel din urmă cântă cu aceeași ardoare iubirea și dragostea de neam, iar Petre Bucșa înclină mai mult spre poezia socială și patriotică. Rarele încercări de evadare, dau greș. Lucian Valea este vijelios, frământat, gata de acțiune și optimist, pe când Petre Bucșa este un melancolic, trăiește din plin suferința, o acceptă ca fiind în firea lucrurilor, se răsvrătește când și când, dar fără speranța de mai bine. Petre Bucșa este un rustic, care nu renunță la nimic din specificul satului și păstrează mentalitatea țaranului.

Petre Bucșa este cel mai autentic poet al Moșilor. Niciodată în poezia noastră firea moșului, blajină, romantică, măcinată de suferință, învățată cu lipsurile și necazurile, n'a fost mai bine prinsă și mai artistic redată, ca în poemele lui Petre Bucșa.

Îmi port cu mine răul și năcazul
Prin munții aștia cu scrâșniri de piatră.
De-atâta trudă mi-l înăcrît obrazul
Ș'oriunde oțu fi, nevoile mă latră.

Mi's palmele polog de-atâta trudă,
Crăp trunchii de molid și fac clubară,
Le sul pe murg și urlu'n Țară,
Dar nimeni când strig nu vrea s'audă.

M'așteaptă 'n munte pruncii și muerea
Și n'am pe cal o mierță de săcară.
Pleznească-l, Doamne, înlma și flerea,
Cine-a urșit să colindăm prin Țară.

Patriotismul lui Lucian Valea este direct, de propagandă, al lui Petre Bucșa este sugerat și te îndeamnă la interiorizare. De aceea Petre Bucșa va alege cântecul să-și exprime sentimentele :

La Ocolș în făgădău,
Se bea hordău după hordău,
Că-l jale mare fără leac,
De cându-l hatul la Feleac.

Peste poezia lui Petre Bucșa plutește o jale reținută, discretă, dar cu accente puternice, ca în poezia poporană.

Lungu-l drumu ... Vremea-l sură...
Plânge vântu prin frunzară,
Peste miriști și tulle
Toamna a 'ntins vestmânt de ceară.

Patru săptămâni de-a-rândul
Drumărit-a Solovăstru
Drumuri lungi de colb și tină,
Cu murguțul de căpăstru.

Și acum îl mână dorul
Clujului să-l spună jalea,
Scârțâle pe murg tărhatul
Spre Feleac când sue calea.

Patriotismul lui Lucian Valea este plin de mișcare și avânt, al lui Petre Bucșa este contemplativ. Și nu e de mirare, căci Lucian Valea este din Năsăudul cutropit, care simte direct și cu toată intensitatea apăsarea călcăului străin, pe când Petre Bucșa este din Munții Apuseni.

Din această trecere în revistă a reprezentanților tipici ai poeziei de război și patriotice, câteva concluzii se desprind dela sine.

Poezia patriotică a fost îndeosebi și cu mai mult succes cultivată dincoace de munți, căci aici durerea despărțirii Transilvaniei a fost mai acut simțită, pe când poezia de război și-a găsit o mai deplină realizare dincolo de Carpați, unde spectrul furtunii din Răsărit rânjea mai amenințător.

Bituindu-ne doar pe noi în momentele critice și ca reacție având credința în puterea divină ocrotitoare, sentimentul religios intervine ca un leit-motiv în poezia de care ne-am ocupat.

Stările și sentimentele cântate fiindu-ne specifice, poezia aceasta nu se resimte de influența celei străine, în schimb la adeseori ca model versul poporan.

Cum pe de o parte revendicările de ordin național sunt de o dată prea recentă și atenuate de o întreținută speranță a împlinirii grabnice a visurilor, iar pe de alta, războiul în care ne găsim fiind dus dincolo de hotarele țării și efectele lui resimțindu-le mai mult indirect, mediul n'a creat nici un mare artist, ca în poezia erotică sau filosofică, bunăoară.

Poezia patriotică a lui Goga, care închidea obida de un mileniu a unui neam, rămâne neegalată.

Imprejurările în care am trăit din a doua decadă a veacului XX au redus cadrul poeziei patriotice și de război, cadru pe care anul 1940 l-a mărit, dar nu într'atât, încât poezia să urce pe culmile artelor nemuritoare. Cu toate acestea, literatura din 1940—1943 se va putea mândri cu câteva poeme — frânturi de artă înaltă — care vor aminti că sufletul nostru a vibrat adânc în fața atâtor încercări ale soartei.

P O E M E

de

Zorica Lațou

Pribegii

*Cântecul, zumzet de miere, cresc din adâncul tăcerii.
Alb ca lumina de lună din primele nopți ale verii,
Nalt și mlădiu, precum crește 'n pădurile vinete fagul,
Lângă fântâna de piatră șezu la odihnă pribeagul
Glas se 'nălță către ceruri și frânse zăgazul durerii.
Cântecul, zumzet de miere, cresc din adâncul tăcerii.*

*„Tu ești vin rumen de Chios în vase de aur din Sussa.
Mintea mi-o 'ntuneci de dorul privirilor calde, Anthusa.
Tu ești o ramură plină de rod ce sclipește în brumă,
Tu ești altarul din templu, spre care pribeagul se 'ndrumă.
Zâmbetul buzelor tale ani tineri în chinuri răpus-a.
Tu ești vin rumen de Chios în vase de aur din Sussa.*

*Tu ești o cupă de lothos umplută cu mustul smochinii.
Tu ești comoară în care s'a strâns bogăția luminii.
Tu ești grădină mănoasă cu ziduri înalte de piatră,
Tu ești făclia de ceară din sfeșnic și focul din vatră,
Câmp de miresme pe care-l încing într'un lanț mărăcinii,
Tu ești o cupă de lothos umplută cu mustul smochinii“.*

*Cum ascultam de pe prag, mă cuprinse sălbatecă jale.
Domnul meu încă-i pribeag, și de mult istovise în cale.
Domnul meu încă mă cheamă în zări lângă altă fântână,
Dulce mă cheamă în ceasuri de-amurg cu dorință păgână.
Domnul meu încă-i pribeag — undeva — peste munte și vale.
Cum ascultam de pe prag, mă cuprinse sălbatecă jale.*

Nuntă de taină

*Cu fiecare cută ce se înscrie,
Adâncă brazdă în fruntea ta de nea,
Prin goana clipelor, iubirea mea,
Noi ne 'ndrumăm încet spre veșnicie.*

*Ne pregătim mereu de altă nuntă,
Când anii umbre cern pe ochii mei,
Când mâna lor anină 'n ciucuri grei
Beteala lungă în tâmpla mea căruntă.*

*Ca 'n basme vechi, mireasa-și țese haină
Din razele luminilor de vis.
Căci visul falnic poarta și-a deschis,
Să intre alaiul nunții cei de taină.*

*Eu voi culege duhul tău pe gură,
Pe fruntea ta voi pune sfântul mir.
Din chipul tău curat ca un potir
Gusta-voiu vin de cuminecătură.*

*Invălușiți în umbra veșniciei,
Ca 'ntr'o lumină caldă de iatac,
Vom trece pragul dincolo de veac,
Pe drumul scris cu stele al tăriei.*

*Vom adormi, și vom visa că iară
Pământul sfânt ne chiamă din vecii,
Că ne 'ntrupăm cu rodul din câmpii,
In ceas târziu de blândă primăvară.*

*Când visu 'nhide porți de umbre grele,
Mereu înlănțuiți plutind prin veac,
Ca 'ntr'o lumină caldă de iatac,
Ne vom trezi pe același drum de stele.*

Ochiul lui Elia

sau

înebunitele ape

de
Ion Maxim

Încăperea fu repede cuprinsă de întuneric. Manuela nu se obosi să deschidă fereastra. Nu știa unde-l mai bine: afară la mai multă lumină, sau în semiobscuritatea unde se afla. Mai bine aici. În camera ei învăluită de umbre, ochii și fața nu puteau arăta ce ascund, nici trăda că în interiorul ei s'a întâmplat un fapt neobișnuit, pe care nu-l cunoscuse până atunci, nu ștuse cum să se ferească de dânsul. Singurătatea prea mare în care a trăit a îndepărtat-o de anumite lucruri, pe care o fată ca ea trebuia să le cunoască, să le înconjoare sau să le accepte. Mai ales dacă le acceptă, să știe în ce fel și pentru ce. Așa, nu știa nici ea ce să facă, cui să-l spună schimbarea ce s'a produs în sufletul ei de câteva zile. N'avea pe nimeni aproape. Pe nimeni... Doar pe mama. Dar cum să-l vorbească? S'a ferit întotdeauna de întrebările ei, și acum să meargă să-l spună? Dacă ea n'a prevenit-o, n'a înțeles că nu mai e copilă, că trupu-i este împlinit, iar ochii văd și cer...

Oamenii sunt atât de singuri, atât de închiși. Nu se pot înțelege, nu au încredere în ei. Parcă-l desparte o prăpastie de neumplut. Două suflete în zadar încearcă să se unească. Nu vor putea niciodată...

Și gândurile n'o mai lăsau.

Întuneric...

Se ridică și deschise fereastra. Poate va trece spre casă — își zise — și văzându-l, chipul lui o va liniști, nelăsând-o atât de singură.

Afară, inserarea cuprinse casa cu perdelele albe și cu obloanele cenușii date înlături. În față-l, apa lacului neclintită era o mare pată lucie, înconjurată de sălcii. Trestii-le și încetaseră foșnetul, frunzele nu mișcau. Încetaseră toate. Pe cine așteptau oare?

Apoi deodată se porni vântul. Apa se încreții, pe drum se înălțară norii de praf... Nu venea nimeni.

Închise fereastra. Se așază pe canapeaua albastră din colț. Ce să facă? Pe cine să găsească, să-l spună ce-o frământă? Sentimentele-l clocotesc, nu le poate stăpâni și le ține numai pentru ea. Trebuie să le împărtășească culva, să se ușureze și să se liniștească.

Ușa se deschise încet, pe nesimțite și intră o femeie îmbrăcată în negru. O Manuelă mai mare, cu trupul plin și părul mai castaniu decât al acestora. Doar ochii-l erau la fel de mari, de negri și de adânci.

— Manuela...

— Da, mamă.

— Ce ai, Manuela? Te văd de câteva zile tăcută și tristă. De ce nu vrei să-mi spui ce-l cu tine?

— Dar n'am nimic.

Cum ar fi vrut să-i spună și nu putea. Ceva n'o lăsa să-l vorbească. Uneori parcă simțea un îndemn, dar totuși un glas lăuntric, pe care-l simțea că nu-l al ei, o făcea în cele din urmă să tacă.

Mama se așeză alături. Manuela își plecă pe umărul ei capul. Aceasta începu încet-un cântec. Un timp numai se auzi, apoi conteni și acesta. Manuela părea că pleacă departe de aici, acolo unde-l ei. Auzia cum o strigă și împreună cu el o cheamă ecoul :

— Manuela . . .

Strigătul lui străbătu amurgul, pătrunzând până la ea.

Fugi spre el. Ajunse în apropiere, dar vai !

— Unde ești, Sebastian ?

Și doar ecoul răspunse :

— Unde ești, Sebastian ?

Apoi l se păru că-l acasă. Ședea tristă la fereastră, privind apusul. Aștepta pe cineva, simțea că trebuie să vină în ziua aceea. Acasă nu era nimeni. Plecaseră toți chemându-o, dar ea rămase, pentru Sebastian. Ochii priveau departe pe drum, așteptându-l, dar nu sosea. Înălțea ei, ultimele raze de soare se înecau în apa lacului, făcându-l valurile de pară. Cerul se înroșise și el, prevestitor de ploale. Câteva sdrențe cenușii dansau pe boltă.

Privind luciul lacului, îl văzu acolo cu vioara în mână... Dar ce-l cu el ? Parcă doarme. Umblă dormind și s'apropie de țărâm. Încă un pas. Să nu mai meargă, să strige, să nu cadă peste mal.

Strigă . . .

— Ce ai, Manuela ?

— Tu ești, mamă ?

— Eu sunt. Ai strigat prin somn. Ce-ai visat ?

— Nimic. Nu știu ce-l cu mine.

— Tu îmi ascunzi ceva.

— Nu, mamă, n'am nimic.

Tăcură. Manuela se ridică și deschise din nou fereastra. Obraji-l ardeau, pleptu-l svâcnea, tâmplele o strângeau ca un clește. Afară întunerecul se lăsase din plin și împreună cu el liniștea. O clipă numai și de jos, o vioară începu să plângă din strune. Melodia se înălța rar, lin, armonios, dulce, apoi din ce în ce mai repede, ca să se stingă într'un acord dureros. Manuela asculta mută, pălînd. Era vioara lui Sebastian. Apoi ecoul ultimei note pieri și tăcerea iar deveni stăpână.

Ridicând nori de praf, carul ajunse în dreptul conacului. Boli pășeau liniștit, obosiți de munca zilei. În dreptul porții se opriră.

— Du-te și deschide poarta, spuse unul din cei ce veneau alături. În clipa aceea din spre grădină se auzi curgând domol în spre ei melodia.

— Ssst ! Ia stal să ascultăm.

— Cine cântă ?

— Unu Sebastian.

Atât îl trebui lui Elia să audă. Se ridică neobservat de după gardul unde era ascuns, îndreptându-se spre câmp. Nu mai avea ce să aștepte. Manuela nu va ieși în astă seară. Aflase tot ce-l trebuia și se putea duce.

Păștia grăbit cu gândurile la cele auzite. Așa dar tinerelui acela-l Sebastian. Nenorocitul de el, gândi Elia, și singurul ochiu ce-l avea clipi, aruncând un fulger de ură. Îl volu chinul, îl volu face să sufere, își zise. Și răsă, iar răsul lui se răspândi peste câmpuri înflorându-le. Ecoul pădurii răspunse și el cu același sîlstru răs.

Cum străbătea printre ogoare, corpul înalt, volnic, se legăna în mers. Părea un om frumos și așa fusese odată. Acum, de când își pierdu-se ochiul stâng și partea sănătoasă contrasta urât cu cea scursă, din care se prelingeau lacrimi, avea mai de grabă o înfățișare grotescă. Doar trăsăturile adânci rămaseră la fel, poate mai întipărite, mai accentuate.

Apoi de frumusețea lui și așa nu s'ar fi bucurat nimeni. Doar de rău, căci îl făcea cu mare plăcere oricui. Scărșnea din dinți și se bucura văzându-l cum se svârcolesc. Și râdea cu răsul acela înflorător.

Înainte fusese altfel. Nu-l ura pe viermii aceștia ce se târăsc în țărână. Acum, de când știa că fața lui nu poate fi plăcută nimănui, și de când iubea știind că nu i se va răspunde, îl blestema. I-ar fi devorat încet, dureros și sigur, așa cum palanjenul întinzându-și plasa prinde muștele și tacticos pășește spre ele, bucurându-se înainte de prada sigură. Așa se bucura și Ella când întâlnea curse oamenilor. Gusta înainte de a-l chinul plăcerea ce-o avea chinându-l.

Ajunse la pădure. Apucă pe cărarea neumblată, și nu după mult fu în polană. Îi înconjură trei câini gudurându-se voloși. Ei îl produceau cea mai mare bucurie. Când venea cineva la pădure, îi asmuțea asupra-l, iar câinii săreau și-l sfâșiau. Și când se rostogolea înnebunit de durere, Ella râdea cu râsul acela spasmodic, de se cutremurau pădurile. Și-și săruta câinii.

Acuma-l alungă dela el. În minte-i umblau alte gânduri de când aflase știrea de după gardul unde fusese pitit. Vestea-i răscollise sufletul, îl deșteptase și mai mult sentimentul acela ce-l avea legat de chipul Manuelei. Iar acum chipul ei cu al celuilalt, pe care-l ura, îl avea înainte. Nu știa cum să-l îndepărteze pe al lui, iar al ei să rămână la fel ca atunci când îl chinula nopți întregi, când nu mai putea privi nimic, căci în toate-l apărea imaginea ei.

Dar nu putea porunci vedențiilor. Ele veneau și plecau nechemate. Se conturau și se destrărau după voia lor. Era neputincios. Nu-l întrebau niciodată dacă vrea să le primească. Veneau nepoftite, dispăreau tot așa.

La marginea poenii, era casa de bârne acoperită cu stuf. O casă mică, cu streștile plecate spre pământ. În fața ei, pe-o vatră de pietre ardea focul. Alături, rezemată de-un trunchi se afla bătrâna gârbovă, cu fața sbârcită și uscată.

— Ei, ce-ai făcut, Ella?

— Nimic, răspunse acesta.

— Cum nimic? Atunci unde-ai pierdut vremea?

— Lasă-mă 'n pace.

— Bine, te las.

Ella se așeză pe prispă. Știa că nu-i bine ce face. Și-aduse aminte de prima ceartă, când bătrâna, bolborosind câteva cuvinte neînțelese de el, îl orblise. Scrâșni în dinți apropiindu-se de foc.

— O, gândi el, cum aș vrea să-mi văd câinii sfâșind pe cineva, pe el, numai pe el. Să-l văd sângele curgând, înroșind pământul.

Își mușca buzele, sculpa, scrâșnea. Ar fi vrut să audă urletele ce le scoteau plepturile sfâșiate de câni. Să vadă, răsând, cum se chinuie sub colții și labele lor. Trupul lui Ella tremura, iar când îl apărea în minte chipul lui Sebastian, pe care îl ura cum nu mai urăse până acum, părea cuprins de nebunie.

— Ce-l? Iar te-a apucat Manuela? îl întrebă bătrâna. Și-l aminti lucruri pe care el le cunoștea, dar totuși credea că se înșală, totuși revenea asupra lor crezând că nu-s chiar așa.

— O iubești, nenorocitul. Nu te-ai gândit niciodată ce faci. Nu te-ai întreat dacă-l vrei măcar să te gândești la ea. N'ai știut că nu-l vrei s'o lași să-ți bată la poarta inimii; că nu ești făcut pentru ea, și zadarnic vei plânge și vei geme, căci dorința n'o să-ți fie împlinită. Nu-l este dat unei slugi ca tine să se gândească la stăpâna lui. Nenorocitul... de ce nu-ți smulgi inima din piept s'o arunci cânilor acestora flămânzi? Trebuie să plâng eu în locul tău, să mă tângul eu pentru tine. Nenorocitul...

Ella se blestemă pe sine, blestemă cuvintele care-i săngerau sufletul făcându-l să sufere, așa cum făcea și el pe alții să sufere. Iar sus, de după deal, apărură luna, mare, frumoasă și plină, ca sânii unei fecioare nevinovate.

— Manuela, cine a cântat sub fereastră?

— Nu știu, mamă.

— De ce nu vrei să-mi spui ce ai de câteva zile?

— Dar n'am nimic

— Și melodia? N'a fost pentru tine?

— Poate...

— Cine-a cântat-o?

Să-i spună? Poate ea o va înțelege și o va sfătui ce să facă.

— Mamă, e un tânăr, Sebastian.

— Un tânăr, Manuela! Și ce-l cu el?

— E 'ndrăgostit.

— Și tu?

— Și eu.

— Nu mi-ai spus nimic. Poate te-ai și întâlnit cu el.

— Nu, mamă, nu m'am întâlnit niciodată cu el.

— Atunci de unde-l cunoști?

— Îl cunosc așa...

— Nu vrei să-mi spui? N'ai încredere în mine, Manuela?

— Eu îți-aș spune, mamă, dar mi-e teamă că nu vei înțelege. Poate și tu ai trecut prin astfel de lucruri. Dacă m'ai fi prevenit, n'aș fi ajuns să nu-ți spun niciodată ce se petrece în sufletul meu, să-ți ascund totul. Să fim ca două strălne.

— Îl iubești, Manuela?

— Da, îl iubesc. Așa-l că nu-mi faci nimic și nu mă cerți? Să vezi ce frumos este! Și-ai auzit cum cântă?

— Am auzit. Prea bine-am auzit.

— O, mamă, văd că te-ai supărat. Eu ce să fac? Nu m'am putut împotrivi inimii. Eu nu-s de „platră”...

Și Manuela plânse. Dintr'odată i s'au năruit toate din suflet. De ce i-a spus? Trebuia să tacă, să știe numai ea ce se petrece în inima ei. A crezut c'o va înțelege și o va sfătui. Ce să facă? Până acum putea fi numai ea cu chipul lui Sebastian. Acum mamă-sa știe la ce se gândește toată ziua. Nu se poate refugia nicăieri de ochii ei, care-i străpung sufletul. De ce nu s'a gândit că nu-l va fi o mângăiere, că-l o strălnă pentru ea, că ceea ce simți nu trebuie spus nimănui, ci ținut într'un altar unde nu poate pătrunde nimeni, afară de tine? Acum sufletul ei e deschis și poate intra oricine să-l pângărească.

Dacă ar ști Sebastian, poate nu m'aș simți atât de nenorocită — gândi Manuela. Dar cum să-i spună și lui ce s'a întâmplat? Pe cine să găsească să meargă la el? Nu poate avea încredere în nimeni. De-acuma o vor spiona toți... O! cum nu s'a gândit? Elia pădurarul. Numai de l-ar întâlni azi. El poate merge oriunde și-o ascultă. Vara trecută, când a fost la pădure, l-a implorat orice dorință. Numai în el poate avea încredere... Cobori repede în curte să-l întâlnească.

Pașii lui Elia străbătură cu șgomot strada pustie, îndreptându-se spre casa din colț, mare, neagră, cu obloanele veșnic trase. Nu mai bătu în ușă. Cobori de-a-dreptul în camera dela subsoal, pătrată și scundă, așezându-se la masa din colț. Ceru un pahar de țulcă pe care-l bău dintr'o înghițitură.

Fața-i era mai palidă ca de obicei și ochiul mai cufundat în orbită. Era ca un mort cărula numai ochiul îi rămase viu, căci numai el părea că-și îndeplinește funcțiunile organice. În față nu avea picătură de sânge, ca și cum inima ar fi încetat să bată.

Gândurile-i umblau rebele prin minte, încrucșându-se cu imagini ce nu voiau să-l lase. Când Manuela, când mama, când celălalt. Toate ar fi vrut să-l părăsească, doar al ei să rămână mai luminos, mai conturat ca până acum.

De când Manuela a fost la pădure, chipul ei nu-l slăbea. Iar mamă-sa a ghicit așa de precis ce se petrece în sufletul lui. Mai bine decât el însuși. Și totuși... Dacă se gândea, vedea că-l o imposibilitate ce vrea ei. Femei erau destule în cârciuma aceasta păcătoasă. Cu Manuela era însă altceva, ce nu știa nici el. Se amăgea pe sine, își zicea că poate nu-l chiar așa cum spune mamă-sa.

Iar astăzi, când a fost la conac, l-a vorbit. Ce s'a gândit să-i vorbească? Să-l roage... Pe el să-l roage. Și ce? Un alt lucru care să-l sângere rana din suflet, să-l doară mai îngrozitor, nu ar fi putut găsi Manuela oricât ar fi căutat. Să meargă el, chiar el, la nenorocitul acela de Sebastian, să-i spună.

La Sebastian! Gândurile lui Ella se învârteau toate în jurul acelui punct: Sebastian. Toată ura ce-o acumulase față de oameni, ar fi vrut s'o reverse asupra lui. Toate chinurile ce mintea lui bolnavă le scornise, ar fi dorit să le întrebunțeze numai la unul. Să-l atragă într-o noapte în pădure, se gândi, și de pe poteca dintre stânci să-l rostogolească în prăpastie. Să-l se sfarme trupul de stânci. Să-l rămână sdrențele pe colțurile pietrelor. Să-l mănânce corbii carnea. Ori să-l aducă în poiană și acolo câinii lui să-l facă sfârșitul. Dar prea repede ar fi murit. El ar fi vrut să sfârșească încet, chinulilor, dureros, cu o durere care să crească continuu. Să urle și el să râdă. Și, ca și cum ar fi auzit strigătele lui Sebastian, Ella râse.

Dela altă masă, se ridicară câțiva tineri și legănându-se se apropiară de el.

— Ce-l Ella, de ce ești supărat?

— Nu te mai vrea Ema?

— N'al bani cu ce s'o plătești?

Ella tăcu, privind-l mirat.

— Hahaha, chicotii unul. Eu știu ce-l cu el.

— Ce?

— Bietul de el, s'a îndrăgostit de Manuela.

Izbucniră toți în râs.

— Și-l supărat c'a venit Sebastian și vrea să l-o sufle de sub nas.

— În cinstea lui Sebastian, închină unul.

Ella se întoarse spre el.

— Sebastian a murit. L-au sfârșit câinii mei.

Il priviră mirati.

— În cinstea Manuelei.

— Manuela s'a înecat în apa lacului.

Apoi ideea aceasta îl stăpâni mintea, refuzând să mai plece și în jurul ei se țesu planul cel mare.

— N'o mai iubești? râse unul.

— Manuela a murit.

Și Ella își zise: Dacă ea l-a spus cuvintele pentru Sebastian numai pentru ca să-și bată joc de el? Dacă ea a ghicit ce se petrece în sufletul lui și vrea să-l chinuie? Dacă ea, în timp ce el o păstrează ca pe o icoană în inimă, îl batjocorește?

— Manuela râde de tine, rosti unul.

Manuela râde de mine, se gândi Ella. Și râde împreună cu Sebastian. Apa lacului îl adâncă și neagră. Și ea nu spune niciodată nimic. Ea primește și tace.

— Apa lacului îl fără fund, rosti Ella. Și ea nu spune niciodată nimic.

* * *

— Nu te duce, Sebastian, la pădure, să nu dai ochii cu nebunul acela de Ella, că cine știe ce-ți poate face.

Sebastian nu auzi. Se îndreptă spre pădure fără să știe că cineva l-a sfătuit să nu meargă. Multe lucruri nu auzia el de câțiva vreme. Nu-și auzia decât propriile gânduri, care îl șopteau încet, să nu-l supere c'au prins glas. Nu se împăca decât cu ele. Acuma nu-l atrăgea nimic, nu lucra, nu avea poftă de vorbă. Il înconjura pe toți, le răspundea în silă, de se mirau ce-l cu el. Glasul oricui îl supăra. Nu mai putea auzi cuvintele celor din jur.

De când a venit acasă, n'a făcut altceva decât să cutreere câmpurile cu un chip în minte. Să vorbească cu el și să-l cânte. Să viseze împreună. Il părea rău când trebuia să se coboare la meschina realitate. O înconjura. Fugea de dansa. Ar fi vrut să n'o cunoască niciodată, căci în ea l se strecurau în suflet îndofelile și desnădejdiile. Atunci toate erau negre și rele. Nu putea trăi fără să fugă dincolo, unde-l adevărata vleață și unde nu se lovea de nimic și totul era lîmpede. Acolo era chipul luminos, dincoace coborau asupra lui umbrele și împreună cu ele l se întuneca sufletul. Nu credea atunci posibilă apropierea pe care o dorea. Vedea doar prăpastia de neumplut ce-l desparte. Atunci trebuia să cânte.

Depărtându-se de sat, ajunse la marginea pădurii și apucă pe cărarea ce ducea la polană. Ella îl văzu venind cu ochii plecați, parcă nici n'ar fi știut de el. Rânji. Câinii erau alături. Așteptau numai semnalul, vechiul semnal, ca apoi... Să-l vadă gemând de durere, să-l audă glasul cerând ajutor. Să-l spună: cum ai îndrăznit să te gândești la Manuela? N'ai știut că eu, eu... Dar nu. E singur... Dacă ar fi împreună cu ea. Și pe ea... Să-l întrebe, de ce au râs de el... Nu. Trebuie să mai aștepte. Numai când vor fi amândoi.

Se ridică și veni spre el.

— Încotro?

Sebastian tresări văzându-l pe Ella în fața lui.

— Spre pădure.

— Cum de nu mergi pe malul lacului, să lei barca?

Ella aștepta cu frică răspunsul. De el atârna executarea planului. Să nu spună că știe. Atunci câinii ce mârâie și-l privesc rugător, să-l asmuțe... Atunci trebuie s'o lase pe Manuela. Și nu vrea...

— Pe malul lacului? Nu știu înnota.

Oh! Nu știe. Bine că nu știe. Cum o să-i cadă în cursă și cum o să rădă când îl va auzi strigând după ajutor.

— Și ce faci?

— Mă gândesc.

— Prea multe gânduri nu-s bune.

— Nu-s, dar...

— Înțeleg, așa cum mai înțeleg pe cineva.

Sebastian tresări. Ella continuă, reținându-se, să nu vadă Sebastian cât îi dureau și totuși cât îi bucurau cele ce avea să-i spună din partea Manuelei.

— Ascultă, Sebastian. Am fost astăzi la conac, și Manuela mi-a spus să merg la tine ca să te rog să fii după ce se întunecă la marginea lacului. Vrea să-ți spună ceva.

Lui Sebastian i se opri respirația. Așa dar visurile lui, trealele lui visuri, se vor împlini! Să-l cheme Manuela pe el...

— Să fii negreșit acolo. Eu am s'o aduc dela conac. Apoi ca să nu fii văzuți, plecați cu barca pe lac. Eu voi păzi malurile să nu se apropie nimeni.

Sebastian se tulbură... Să fie acolo? Dar cum să nu fie? Când Manuela îl cheamă, să nu meargă? Va fi împreună cu Manuela... Numai ei doi...

Iar ochiul lui Ella rânjea ca ochiul unui strigoiu.

Inserarea se lăsa calmă peste câmpuri și păduri. Iar liniștea își întindea și ea vălul pretutindeni. Se făcu întuneric. Din beznă se auzi un urlat, apoi altul. Ele pătrundeau în noapte rupându-l liniștea.

— Ce au câinii, Ella?

Acesta nu răspunse. Se pregătea să coboare spre conac. Numai dacă cineva l-ar fi privit ochiul ar fi înțeles de ce urlă câinii. Deasupra, pe acoperișul casei bătrâne, cântă bufnița:

— Cucumlauc, cucumlauc...

Iar câinii îi răspund prelung și sfâșietor.

— Ce-l cu ei, Ella?

Dar el nu auzea. Străbătea câmpurile cu pași repezi. Sări câteva garduri, scurtându-și drumul. În dosul conacului se afla Manuela.

— Tu ești, Ella?

— Da. Putem pleca.

Porniră alături. Ella îi simțea răsuflarea caldă. Ce-ar fi dacă... Dar lacul-i prea aproape. Poate striga. Nu. De ce să se lipsească de cealaltă bucurie, când vor fi împreună?

— Sebastian a venit?

— Trebuie să fie la mal.

Luna răsări de după deal, luminând drumul, apoi lacul și chipul Manuelei. Sebastian le leși înainte cu vioara sub braț.

— Sebastian...

— Manuela...

Ella îl conduse la barcă.

— Să nu vă vadă nimeni, șopti el. Eu păzesc de pe țărm.

Manuela mână barca spre mijlocul apelor. Ella tremura pe mal. Dar dacă Manuela... Poate el nu-l așa cum se crede... Nu face o greșală că o lasă și pe ea... Dar nu se poate. Altfel nu-l chema pe Sebastian.

Privi lacul. Blestem. Imbrățșarea celor doi era o singură umbră ce plutea pe valuri. Să-l sărute și pe el apele, îl tremură gândul în mîntea lui Ella...

— Cîntă, Sebastian, pentru sufletele noastre care simt la fel.

De peste ape se auzi murmurând rar melodia. Dar Ella veghea de pe mal. Ochiul lui fixa apele, cerul și pe cel doi. Din spre apus veni vîntul aducînd norii. Ochiul lui Ella privea apele. Acestea se ridicară în valuri izbind malurile. Cel doi nu auziau, nu simțeau nimic, decât melodia care le intrase în suflet înlăoțuindu-l.

Apele-și aruncau undele spre cer. Barca se clătina puternic. Vîntul pleca copacii, norii se coborau către pămînt. Ochiul lui Ella porunca apelor. Valuri urlașe coborau, urcau, se încruciau înnebunite. Atingeau pletele sălcilor ce se clătinau. Apele loveau cu furie malurile, să le sfărîme.

Ochiul lui Ella înnebunea apele. Vîntul șulera, norii ciocnindu-se aruncau fulgere. Lacul părea că-l furtună.

Iar Ella nu auzea. Urletele apelor treceau pe lângă el. Numai ochii țera îndreptat spre cel doi. Avalanșă apelor cuprinse barca. Manuela îl spuse ceva lui Sebastian și sări prinzîndu-l de braț. Așa dar ea. Ea știe. Și vrea să-l aducă și pe el. Dar n'o să poată face nimic. Ochiul lui Ella rînji... Nu vor ajunge la mal. Nu. Niciodată. Să-l îngroape apele. Să primească sărutul apelor.

— Lasă-mă, Manuela, lasă-mă. Du-te tu singură.

Apele ciocoteau înnebunite. Tumultul lor creștea. Ochiul lui Ella era fixat asupra lor.

— Du-te singură, Manuela, și scapă.

Dar apele înălțate împiedecau venirea și orice strigăt de ajutor. De pe mal Ella rîse, rîsul acela spasmodic. Și undele-l luară cu ele, răspîndindu-l peste ape.

Ochiul lui Ella rîdea, apele rîdeau. Era o furtună de rîsete. Și rîsul lui se înălța spre cer, se întărea, se împrăștia pretutîndent. Hahaha...

Oare apele vor luneca pe strunele violii, să cînte?

Traduceri din José Maria de Heredia

de

Ion Ţugariu

Uitarea

Acolo sus e templul. Tăcerea e stăpână
Peste uitate ziduri și turnuri solitare.
Statui de zei și fauni, coloane, vechi altare,
S'amestecă în neagra și veșnica țărână.

Doar un cioban, prin ierburi, mioarele își mână
Spre depărtări. Și jalnic, în nesfârșita zare,
Aceași omenească de vis și dor cântare,
Cu moartea și vieața, nelămurit se 'ngână.

Pământul, din adâncuri, în fiecare vară,
Înalță spre lumină tot alte pălămide.
Dar toamna nemiloasă în noapte le închide.

Și omul, peste toate, luceferi noi presară.
În serile senine, ascultă trist, alene,
Cum marea își tot plânge frumoasele sirene.

Baia nimfelor

Sălbatecă, o vale. Alături Euxinul.
O nimfă zâmbitoare, de sus, de pe o cracă,
Deasupra apei limpezi tăcută se apleacă
Și își privește chipul ce umple tot basinelul.

Prin unde, în lumină, gălăgioase pleacă
Fecioarele, tot alte, mai albe decât crinul,
Să-și spele trupul tânăr. Din depărtări seninul
Le'nvăluie și părul în aur li-l îmbracă.

De bucurii și soare, răsună valea sumbră.
Dar brusc, doi ochi sălbateci s'aprind, de foc, în umbră
Și dintre crengi satirul la jocul lor privește.

Fug toate în pădure. Tot astfel, când sinistru
În zările 'nghețate un corb de se ivește,
Dispar fără de urmă cocorii din Caystru.

Nessus

Prin munți străbuni și prieteni, cu frunțile de nea,
Pădurilor asemeni, din vremuri vechi trăiam.
Și părul prin izvoare curate mi-l spălam,
Fără să știu că soarta e bună sau e rea.

Așa, frumos și libër, prea fericit creșteam.
Doar seara, câteodată, când blândă se lăsa
Mireasma din cavale peste tăcerea mea,
Nelămurit și singur în visuri tresăream.

De când însă văzut-am strângându-și triumfal
Mireasa, lung, în brațe, Arcașul lui Stymphal,
Dorința mă cuprinse și părul mi-l sbârli.

Nepăsător destinul, înalt blestem ceresc,
În sângele meu proaspăt, de-atunci învălui,
Cu setea animală, un dor suprafiresc.

Concentrare

de

Ionel Neamtzu

Funcționarul Petre Ionescu nu arăta de loc o figură mulțumită când primi biletul de concentrare. Era contingent mai vechi și spera să-l vină rândul mai târziu.

Hârta se afla pe masă și el o privi îngândurat, cuprins de emoție. Era la o răscruce a existenței sale; se gândea ce să-și ia cu el, ce dispoziții să lase acasă, cum să comunice soțului sale vestea. Era sigur că aceasta îl va trânti un tărăbolu, cum făcea de obicei când rămânea neavansat la serviciu. După părerea ei toți o luau înainte, numai el rămânea pe loc. Acum se temea de izbucnirea unui nou scandal, ca și când el ar fi vinovat că țara îl cheamă.

Se hotărî să-și facă singur bagajele. Luă un geamantan mare și îngrămădi în el haine și lingerie. Ce bine ar fi fost să-l dea o mână de ajutor soțului său! Cu totul altfel ar fi aranjat lucrurile o femeie... Ea se lvi tocmai când își așezase genunchiul pe capacul geamantanului, străduindu-se să-l închidă. Când află despre ce e vorba, exclamă furioasă:

— Mă miram să nu cadă pacostea pe tine. Nicăi tu avansat și acum te mai și concentrează. Ce mă fac eu singură cu copiii?

— Nu fii supărată, zise el cu blândețe. Au plecat și alții. Nu pot să fac eu excepție, când țara mă cheamă și când toți sunt la datorie.

— Bine, omule, dar tu ești contingent vechi. Cum de au nevole de tine când sunt atâția tineri care se plimbă pe stradă? Poate că te-a luat gura pe dinainte și te-a lăudat că vrei să fi militar. Te știu eu ce prost ești; ai fi în stare să-ți lași familia pe drumuri, numai să-ți faci dambila. De aceea ai rămas neavansat, fiindcă nu-ți stă mîntea la interesul familiei și nu ești să te învârtești.

— Îmi pare rău că vorbești astfel. Nu ești de loc patrioată. Trebuie să ne facem toți datoria. Tocmai mă întrebam dacă nu au uitat de mine de nu m'au chemat până acum. Căci nu vreau să mă sustrag de la obligația asta...

D-na Ionescu se făcu roșie de mânie. Se porni fără să-l lase să termine:

— Te pomenești că tu însuși ai cerut să te cheme! Vrei să scapi de noi, să te simți liber! Bolerul vrea să se plimbe și să nu mai aibă sarcini familiare! Și tu îmi vorbești de datorie, care nu ți-o cunoști pe a ta? Cine vrei să țină copiii aceștia pe care i-ai făcut tu, dacă îți arde de dus?

— Femele, fii înțeleaptă! De ce te bagi unde nu te pricepi? Cum crezi că am cerut eu să fii chemat?

— Pentru că ai vrut să fii cu Locotenentul Marcu, cu care te întâlnești mereu la cafenea. Ți-o fi propus să te scape de nevastă, ca să nu te mai bată la cap că vii târziu seara și ca să vă puteți voi întâlni în altă parte. Poate că e la mijloc chiar vreo femeie...

— Cum îți pot trece prin cap astfel de lucruri? Eu te credeam femeie cuminte.

— De ce nu încerci să scapi, să intervii să nu te ducă, căci ai familie grea și nu mai ești tânăr? Dacă Marcu îți este prieten, ți-ar putea face acest serviciu.

— Curioasă imagine îți faci tu despre prietenie. Chiar dacă Marcu ar putea să mă scape, n'aș primi.

- N'ai primit, ai? Vrei să faci pe viteazul?
- Alde, Marcelo, la-o binșor. Nu arunca cuvintele la întâmplare. Sunt eu vinovat de lucrurile care se întâmplă?
- Ești vinovat, pentru că alții se învârtesc și tu cazi totdeauna în ghinion. Dacă țineai la mine, te făceai scăpat.
- Nu merge aici pe sentiment.
- De sigur că nu merge, fiindcă nu există la tine acest sentiment. Altfel, alegerea ta era făcută.
- Înțelege odată că nu mă pot eschiva de la datorie. E desonorant acest lucru.
- Pentru Popescu și Tache Mazilu nu e desonorant. Ei se știu învârti totdeauna și în casa lor e belșug. Numai la noi e sărăcie, fiindcă soțul e prea cinstit. Ar fi capabil să-și lase familia pe drumuri și să plece la războiu. Crezi că n'are cine lupta pentru țară?
- Dacă ar gândi toți ca tine, n'ar mai lupta nimeni.
- Foarte bine, atunci n'ar mai fi războiu.
- Vorbești parcă ești... țicnită.
- Ba tu ești țicnit!

Petre Ionescu se întoarce exasperat în altă parte și o lasă să vorbească, fără se să mai ocupe de ea. Nu voia să-și prindă mintea cu o femeie. A avut dreptate cel ce a spus că femeile au minte scurtă. Omul trebuie să-și lărgească orizontul, să vadă dincolo de vârful nasului. Ea îi dă mereu cu familia, dar nu se gândește că aceasta este celula pe care se întemeiază Statul. Când Statul e amenințat, și familia e amenințată. El este chemat, în definitiv, să-și apere familia. E adevărat că traiul devenea din ce în ce mai greu pentru funcționari. Leafa era mică și scumpetea creștea. Aceasta însă nu înseamnă să nu faci concentrare. Leafa merge și familia nu rămânea pe drumuri, dacă pleca el.

Era liniștit și cu conștiința împăcată. Putea să spună soșii lui ce va vrea, nu se va sinchisi de ea. E inutil să lungescă discuția.

În cealaltă zi, tocmai când să plece la unitate, venit un gardian. Ionescu îl privi nedumerit:

- Ai venit să mă duci, crezând că nu mai vin?
- Nu, domnule, e o greșală.
- Ce greșală? strigă d-na Ionescu, venind din camera vecină, de unde auzise conversația.
- Trebuie să dau ordinul altui domn Ionescu, care locuiește pe Vasile Lascăr.

Ionescu se afla într-o situație caraghioasă. Făcuse atâta caz, se certase cu nevastă-sa și acum nici nu i se face măcar cinstea să fie chemat. În loc să se bucure, era mai de grabă supărat.

— Se pare că nu-ți convine situația, zise soșii lui ironic. Faci pe eroul? Dacă te-ai uita în oglindă să vezi ce mutră ai, nu ți-ar mai da în gând să te duci în războiu...

În aceeași zi, după masă, celălalt Ionescu stătea liniștit acasă întins pe canapea. Privea plictisit în tavan, gândindu-se ce program să-și facă pentru diseară. Gardianul nimeri cu ordinul de chemare. Citi hârtia atent, neștiind despre ce este vorba. Literile îi jucau pe dinaintea ochilor. Când reuși să le descifreze, sări în sus.

— Ce vorbești, domnule, ordin de chemare? Nu se poate să fie pentru mine, e o greșală. Vezi că sunt o grămadă de Ionești prin București.

— Adineauri am fost la alt Ionescu, dar nu e el cel chemat, zise gardianul respectuos, impresionat de locuința somptuoasă în care se afla.

Ionescu stinse țigărele în scrumieră nervos, apoi reluă lectura ordinului dela cap până la literele scrise mărunt.

- Imposibil să fie pentru mine, zise el. D-ta știi cine sunt eu?
- Nu știu, domnule, răspunse gardianul, dar oricine veți fi, toată lumea trebuie să facă concentrare.

— Nu ți-am cerut părerea, zise Ionescu aspru. Ordinul nu e al meu și nu-l primesc.

— Bun, domnule, atunci am să scriu pe el că refuzați primirea și îl înapoiez Regimentului. Dar ar fi bine să-l primiți, ca să nu aveți bucluc. La urmă vă descurcați cu unitatea.

- Bine, dă-l încoace. Unde să semnez?
- Aici, vă rog.

Gardianul întâlnise un creion chimic, dar Ionescu nu făcu uz de el, ci scoase stiloul său din buzunar. După ce plecă gardianul, se întâlnise din nou pe canapea, cu mâinile încrucișate la ceafă. Gândurile sale erau toate la acest ordin de chemare. Probabil o confuzie de nume, căci Țara Românească e plină de Ionești. Ar trebui să-și adauge la nume și o anexă, ca să se distingă de ceilalți. De pildă numele moștelor din Ialomița... Dar dacă ordinul s'a emis totuși pentru el? Atunci va trebui să facă intervențiile necesare. Își făcuse în minte o listă de toți unchii și mătușile cu influență. Nu uită nici prietenii militari. Ar fi fost o nebunie să se lase înhățat... Cine dracu îl jucase festa asta? Vreun răuvtor desigur, care îl plzmuște pentru succesele sale în viață. Unde pui că nu făcuse școala de ofițeri; va trebui să se înroleze ca simplu soldat...

Ionescu simți un frig în spate la acest gând. Se sculă și se îmbracă repede. Își aranjă părul cu grijă. Înainte de a ieși, se duse la aparat și telefonă unuia dintre unchii săi. Îl găsi acasă; îi spuse ce i se întâmplase și îl rugă să intervină ca să scape. Spre marea lui dezolare, primul următorul răspuns:

— Dragul meu, nu pot face nimic. E vorba de armată și aici nu mă bag. E ordin ca toată lumea să facă concentrare. Ce vrei, să mi se spargă oalele mie în cap? Dacă ar fi fost vorba de o intervenție pe la Ministerere sau oficialități civile, te serveam cu plăcere.

Închise telefonul decepționat și formă alt număr. Acest unchiu era general. Nutrea mari speranțe cu el, considerându-l instanță superioară. Avu norocul să-l găsească și pe el acasă. Răspunsul fu de asemenea un refuz.

— Bine, bălatule, nu vrei să faci armată?

— Vreau, unchiule, dar nu în condițiile astea. Gândește-te că n'am nici un grad. Cum să stau între simplii soldați? Sunt bălat de familie, nu pot să mă vâr în gloată.

— Ai să poți, căci nu te întreabă nimeni cine ești. De ce nu ai făcut școala de ofițeri, în loc să fi umblat halmana și să fi tras chihlulul în timpul serviciului militar? Eu te-am prevenit atunci; știam că o să vină vremurile astea. Tot ce pot face pentru tine e să vorbesc să te utilizeze la vreun birou.

— Dar unchiule, eu n'am lucrat niciodată într'un birou.

— Ai să te înveți. Nici eu n'am crescut în belșug și până mi-am dobândit gradul am muncit din răsputeri. Tu ai fost un răzgâlat. I-am spus eu totdeauna mamei tale. Trebuia să te învețe să muncești, să fii un membru folositor societății.

— Destul, unchiule, nu mai continua, zise Ionescu agasat. Eu credeam că ai să-mi dai o mână de ajutor să ies dintr'o situație grea și d-ta îmi faci morală!

— N'am să ajut trântorii. Fă armată ca toată lumea, căci nu-ți strică.

Ionescu închise receptorul, indispus. Cu unchiul nu era nimic de făcut. Va trebui să încerce cu mătușile. Acestea sunt mai binevoitoare. Le va face o vizită, ele se vor simți flutate, — de altfel nu mai fusese demult pe la ele — și le va cere să intervină ude trebuie. Unele aveau gineri ofițeri, poate că vor reuși să facă ceva.

Toată ziua făcu vizite. Mătușile fură foarte draguțe; îl primiră bine, îl tratară cu bunătăți și nu-l lăsară să plece decât după ce le făgădui că va veni să le spună ce a aranjat. Se alesese cu o mulțime de promisiuni. Până una alta, el trebuia să se prezinte la Regiment. Noroc că acesta își avea sediul în capitală, scutindu-l de un drum plăticos în provincie.

Noaptea dormi greu. Se visă îmbrăcat militar și în urechi îi țuia comanda:

— Stâng, drept, stângu...

Marșul pe care-l făcea, îl ducea sus spre nori. La un moment dat i se dădu ordin să sboare. El deschise parașuta și se prăbuși la pământ. Se trezi plin de sudoare și cu palpității. Se răsuci în pat fără să-l vină somnul, gândindu-se la ziua de mâine. Ce va face dacă va fi luat? Tocmai acum voise să încerce o nouă lovitură la d-na Stănculescu. Avea nevroze de libertate ca să-și pună în aplicare planul... Societatea n'are dreptul să pună sechestru pe tine. E un act arbitrar și samavolnic...

Simți un ușor tremur în corp. Ațipi din nou, dar se trezi tocmai când cineva încerca să-l împuște pe la spate, iar el se apăra cu baloneta. Renunță să mai doarmă. Luă o carte și citi până dimineața. Se sculă foarte matinal și după ce se spălă cu apă rece până la brâu, se îmbracă și porni spre cazarmă. Era hotărât să nu se dea bătut. Va vorbi cu comandantul și la nevroze se va referi și la unchiul său, mai ales la generalul.

Când ajunse la cazarmă, voi să intre direct la comandant. Dar nu fu lăsat. Fu îndrumat la Biroul Mobilizării, unde îl luă în primire un plutonier major.

— Trebuie să vorbesc cu d-l colonel.

— Ce face? întrebă plutonierul major aspru. Nu poate vorbi nimeni cu d-l colonel. Cu mine se stă de vorbă întâlu. Ce dorești d-ta?

— Sunt concentrat, dar cred că e o confuzie de nume la mijloc.

— Dă-mi ordinul.

Ionescu înlănse ordinul. Plutonierul major îl citi, apoi puse câteva întrebări și zise:

— Nu e nici o confuzie. D-ta ești cel chemat.

— Dar cum se poate aceasta?

— Vorba! Du-te la magazine să te îmbrace. vei fi repartizat la Compania Depozit pentru birou. Ai scrisoare frumoasă? Ia să-mi lași aici o probă de scris. Savule, fă-l o notă de vărsare și du-l la Compania Depozit.

Ionescu nu avu timp să se reculegă. Fu luat și dus la cancelaria Companiei, unde soldatul îl vărsă cu forme în regulă, zicând furierului însărcinat cu preluarea:

— Vă aduc un „elev“!

C E R

de

Dominic Stanca

*Zigzagurile cerului strâmbate
Spun taina vieții mele, jumătate.
Când stele cad, în mine cad tristeți,
Răsar luceferi noi, spre dimineți,
Se 'mpleticesc nepricepute semne...
Sunt ca oricare cer și eu, pe semne.*

*Or stelele nu's lacrimi? Or ce's,
Când tot din ochiul cerurilor ies?
Și 'n noaptea desfăcută de funinge,
Eu știu că numai cerul știe plânge.
Și-atunci mă prind ortac cu el, să plâng.*

Câte stele cad! Câte lumini se stâng!

Mânile

de

Ana Voileanu-Nicoară

*Mâni slabe, părăsite 'n poală,
cum stați încrucișate-acum,
păreți a încerca odihna
celui fără de 'ntoarceri drum.*

*S'a potolit sbaterea voastră,
ați ostenit a roboti?
Sau v'a murit credința 'n rostul
menirii voastre de-a sluji?*

*Vă văd, în ceasuri fără număr,
dansând pe clape, limbi de foc,
cerând frenetic frumuseții
să se 'ntrupeze 'n magic joc...*

*vă văd, hulubi de nea și pară,
adăpostindu-vă flămând
în cuib de palme 'nsetoșate
de vraja dorului plăpând...*

*vă văd ștergând puroi și sânge,
pălind pe ochi închiși pe veci,
fugind grăbit pe file albe
ori mângâind petale reci...*

*vă văd nevoii dăruite,
trudind dibaci, unelte vii,
mărunta osteneal'a Martei,
cea mai umilă din robii...*

*vă văd întinderea aprinsă
spre lot ce tremură în mers,
vă văd așternerea dorită
sub pașii dragului ales...*

*vă văd oprind potop de lacrimi
ori strânse 'n pumn neputincios,
vă văd plângându-vă durerea
în fața crucii lui Christos...*

*vă văd împodobind morminte,
strâns încleștate pe făclii...
azi toată setea voastră-mi cere
a adormi... a nu mai ști...*

*Culcați vă sfârșeala albă
pe inima ce bate - abea,
nu mai e mult până amurgul
spre somnu-i lung ne va chema.*

Balada episcopului Inochentie, cel prigonit pentru dreptate

de

Radu Brateș

„... după putința mea am și făcut și am muncit într'atăta, necătând hasna mea, ci a neamului, până ce am căzut în urgia pismașilor...”

Inochentie Micu Klein, în 28 Aprilie 1764

Descălecare

Zi de vară, împede, senină,
Umple zarea, inima și gândul...
Ce privești de ape și lumină
Se deschide ochiul, flămândul ?

— Grea e soarta oropsitului popor,
Fără sărbători și mângăiere...
Doamne, dă-mi povara tuturor
Pân' la răstigare și 'nviere !

Din rădvan cu patru cai, coboară
Tânăr episcop cu suflet pur.
Peste ani și veacuri gându-l sboară,
Dar privirea-l stăruie 'mprejur :

Tot mai sfântă-l ruga, mai fierbinte,
Spovedind durerea neamului sărac ;
Pare că în flăcări, nu 'n cuvinte,
Jalea și suspinul se destac...

Cititorul

Stă vlădica singur în chilie,
Face planuri de-așezare românească...
Simte-atâtea pledeci, că nu știe
Să încerce ori să se oprească ?

— Nu-l dreptate 'n lume, nu-l dreptate
Pentru neamul meu de viță 'mpărătească !
Dar volu face Blajul o cetate
De credință și mândrie românească !

Sun' o doină jalnic, tot mai jalnic :
Foate verde, foate ca pelinul...
Stă vlădica chinuit amarnic
Și-l cuprinde 'n inimă suspinul...

Și-oiu porni la luptă cu dușmanii,
Să scot neamul din urgle și ocară.
Volu jertfi și zilele și anii
Ca o lume nouă să răsară !...

Luptătorul

Scris-a la 'mpăratul, dar zadarnic
A 'nsemnat vlădica plângeri pe hârtie...
Împăratul e milos și darnic,
Dar nu face nimenea ce scrie.

Dieta uneltește și răstoarnă
Legile și drepturile date.
Stă vlădica 'n mijloc și întoarnă
Argumentele pe lege și dreptate :

— Neam de hoști — acuză dieta vag... Aspră vijelle se pornește,
Iar vlădica-l trăsnet și năpastă : Se cutremură țările de clocot.
— Neam de baștină și nu pribeag!... Grele vorbe-a spus vlădica... Crește
Vor să-l svârle grofii pe fereastră. Valul de furtună și de ropot...

Martirul

— Scrie, fiule, în țara depărtată
Că mi-s anii grei de bătrânețe.
Nu m'oiu mai întoarce niciodată
În Ardealul culmilor semețe...

— Scriu, Preasfinte ! Aurul lumii
Îl adun în slovele din carte.
Scriu, Preasfinte ! Infloresc mălîni
În Ardealul nostru de departe...

Dar vlădica și sinodul să vegheze,
Iar poporul să nădăjduască :
Alte vremi veni-vor să așeze
Peste platul stăpânire românească !...

Sun' o dolină 'n amintire, sună jalnic :
Foale verde, foale ca pelinul...
Stă vlădica, chinul amarnic,
Și-l închide 'n inimă suspinul...

Vizionarul

Gându-l zboară peste ani și ani,
Uită jertfa care sângeră și doare :
Vede neamul aprig de țărani
Dărâmând imperii și popoare.

Neamul crește, țara se lărgeste
Cât țărâmurile din povești...
Albă stea din neguri se ivește
Și 'ncunună munții românești.

Și clădind la Dunăre o țară
Ca un ratu din sfintele scripturi.
Vin dușmanii, numai foc și pară,
Dar se sting în lanuri și păduri.

Iar destinul crește 'mpărătesc.
Urcă dolina în văzduhul larg.
Vede cum de țărnuț românesc
Toate valurile câte vin se sparg...

Partea celor trei popoare din Transilvania în formarea caracterului ei artistic

de

Coriolan Petranu

Dacă fiecare epocă nouă trebuie să-și scrie din nou istoria și istoria artei, în Transilvania acest punct de vedere are două cauze speciale: mai întâi, nolle cercetării asupra artei românești, în rândul al doilea, întărirea conștiinței naționale, care nu mai admite înclărități în privința apartinerii naționale a operelor de artă și care se împotrivesc atribuirilor superficiale ori false. Dacă înainte cu 42 de ani monografia lui Szendrei asupra artei transilvane trata arta Sașilor și a Ungurilor împreună, fără a delimita strict apartenența națională a monumentelor celor două popoare și fără de a se ocupa de Români decât printr'o singură propoziție, o asemenea nedreptate azi nu mai este cu putință. În alte scrieri monumentele de artă ale Sașilor și Românilor, au fost calificate ca „ungurești” în loc de a se preciza că ele sunt „din Ungaria” („ungarländisch” și nu „ungarisch” era just în acea vreme, când Transilvania aparținea Ungariei), dar prin aceasta adevărul a trebuit să sufere o deformare. Nu se poate scrie o istorie a artei din Transilvania în spirit științific serios, fără a se separa strict partea și contribuția celor trei popoare, iar datorită istoricului este de a expune faptele cu cea mai mare claritate, fără a lua în considerare vanitățile naționale. O istorie a artei, care în mod conștient nesocotește naționalitatea artistului și a mecenatului, nu poate avea pretenția de a fi științifică. La asemenea cercetări nu se poate trece apoi cu vederea — cum s'a făcut înainte — arta țărănească, ea este indispensabilă la stabilirea caracterului artistic național. Așa precum istoria literaturii, începând cu epoca romantismului, a încorporat în domeniul său poezia populară, astfel și istoria artei are să cerceteze în spiritul lui Riegl, Tietze și Strzygowski, nu numai arta cultă, dar și cea poporană, țărănească.

Înainte de toate, să stabilim ce înțelegem prin „caracter artistic”: anumite preferințe ca stil, gen, formă, conținut, motiv, material și tehnică, care sunt în mod deosebit cultivate în această provincie și care apar atât de frecvent, încât formează o caracteristică a ei. Aceasta nu înseamnă că ele a trebuit să fie inventate aici, ajunge constatarea preferinței și a apariției frecvente. Dacă ne-am înțeles în privința acestora, putem pune întrebarea: care din cele trei popoare le-a creat ori introdus, deci care este contribuția și partea popoarelor transilvane în formarea acestui caracter de artă?

Ceea ce bate la ochi imediat unui amator de artă într'o călătorie prin Ardeal și spectacolului care studiază, nu este, cu puține excepții, nici originalitatea, nici valoarea artistică deosebită a operelor artei culte — aceasta s'a afirmat des și cu drept cuvânt —, ci 1. coexistența stilurilor istorice apusene (cu preferință pentru cel gotic) alături de cel bizantin și amestecul lor; 2. numărul mare al clădirilor în lemn (1274 biserică de lemn și multe case țărănești) și valoarea lor artistică; 3. numărul mare al bisericilor fortificate (biserici cetate) și al bisericilor castele; 4. orfevrăria odinoară înfloritoare; 5. însemnătatea mare artistică a artei țărănești, înainte de toate a textilelor și lucrărilor în lemn, care și azi trăiesc. Ca genuri secundare, se pot înșira următoarele: 1. icoanele de altar; 2. picturile murale din vleața Sf. Ladislau; 3. castelele și palatele nobilității superioare.

Introducerea stilurilor apusene istorice se datorește mai ales Sașilor, apoi Ungurilor; introducerea celui bizantin și crearea unui stil mixt este opera Românilor. Această părere general acceptată are nevoile de anumite restrângeri: arta industrială a Ungurilor și Sașilor din timpul Principatului este în multe privințe orientală și est-europeană: port est-european, arme orientale, mărimi și alte textile orientale, cașale și ornamentică orientală; arhitectură curat apuseană găsim tot așa de timpuriu, ca și la Sași și Unguri, și la Români ardeleni: în Strețu, Sânta Măria Orlea (romantice), Roșcani, Riblița, Zlatna (gotice), Lugoj, Blaj, Oradea (baroce). Stilurile apusene au ajuns în Transilvania mai ales din Germania și Austria, cel bizantin din Muntenia și Moldova. Arhitectura în lemn este autohtonă. Din cauza bogăției în păduri și a preferinței deosebite, ea constituie din vechime ceva caracteristic pentru Români, toate bisericile de lemn le aparțin lor. Monumentele de istoria artelor vechi, mai ales medievale, ale Sașilor sunt — cu puține excepții — superioare ca număr și valoare celor ungurești. Din acest motiv, și din cauza că Sașii posedă o artă națională, adică artiștii executori și mecenaii comandatori Sași ori altfel de Germani, pe când Ungurii ardeleni erau aproape totdeauna numai mecenai, iar artiștii executori erau de obicei nemaghiari, Sașii transilvăni joacă un rol mai însemnat în arta apuseană a Transilvaniei. Aceasta se referă mai ales la bisericile-cetăți, la bisericile-castele și la bisericile orășenești, dar și la orfevrărie, etc.

Numărul relativ mare al altarelor pictate (aprox. 50 cu 324 icoane) este aproape exclusiv produs al spiritului german și în posesiune săsească. Picturi murale cu scene din viața Sf. Ladislav, patronul Transilvaniei, găsim în bisericile săcuști, dar și în cele românești și săsești. Castelele nobilitare, al căror caracter de apărare ține, spre deosebire de Apus, până în sec. 18, castelele care trec apoi în stilul baroc austriac-provinsial simplificat, aparțin nobilimii superioare ungurești; cu rezerva însă că o parte a acestei nobilimi este de origine română și străină. Suprema creație artistică în arhitectură: castelul din Hunedoara, a fost zidit la comanda lui Ioan Huniade, de origine română, care rămâne cel mai mare mecenat al nobilimii superioare transilvane în evul mediu, așa precum în epoca barocă Samolla Brukenthal este cel mai mare mecenat, posesorul palatului celui mai bogat în artă din Transilvania. Încercarea de a trage o concluzie asupra valorii din faptul că în arta cultă Ungurii și Sașii au îmbrățișat stilurile apusene, pe când Românii pe cel bizantin, trebuie privită de un istoric de artă, pentru care opera și nu stilul este hotărâtor, numai ca unilaterală și nelustorică, pentru că valoarea artistică și istorică este independentă de stilurile istorice. Pe de altă parte, chiar această perseverență în tradiția bizantină înseamnă, într'un mediu mai mult apusean colorat al concetățenilor, o anumită forță, independență și conștiință de sine.

În arta țărănească Românii ardeleni au întâietatea prin calitatea artistică, prin produsele lor mai numeroase, mai arhaice și de mai mare influență iradiatoare, precum și prin aceea că ei au fost incomparabil mai puțin alinați de marea industrie și de arta claselor superioare, decât Ungurii și Sașii. Talentul superior artistic al Românilor se manifestă în lucrările în lemn, în porturi, în țesături și broderii, în ceramică și ouăle de Paști. Artă țărănească a Românilor transilvăni stă în deplină consonanță cu cea din Muntenia și Moldova — cu toate grantțele artificiale seculare —, toate trei împreună formează o unitate, în care cea română transilvăni înseamnă numai o variantă provincială. În arta țărănească a provinciei noastre iarăși putem deosebi regiuni cu note locale, de ex. la Români: Țara Hațegului, Munții metalici, Maramureșul, Banatul, Sibiu, Făgărașul; la Sași: Țara Bârsei, regiunea Bistriței și a Târnavelor; la Unguri: Săculmea, Ungurii Călatei (Kalotaszeg) și Rimetea (Torockó). Tesaurul ornamental al celor trei popoare nu este greu de a-l deosebi: Românii au o predilecție pronunțată pentru motivele geometrice, în opoziție cu motivele ornamentice florale stilizate a Ungurilor și cu ornamentica cuprinzând animale și oameni a Sașilor.

Acum, problema influențelor. Este natural ca în Transilvania, unde trei popoare au trăit secole de-a rândul lâng'olaltă și împreună, să aibă loc dela început un schimb de bunuri materiale și spirituale. Această problemă a fost în trecut insuficient studiată, deși începuturile nu lipsesc. Totuși se poate cel puțin pune chestiunea și se poate răspunde care din cele trei popoare a fost cel mai productiv și mai activ în influențarea celorlalte: în arta cultă Sașii, în cea țărănească Românii. Influența artelor țărănești române se manifestă nu numai în artele plastice și în arta industrială, ci și în poezia, muzica și dansul celorlalte popoare. Este timpul suprem a face dreptate, prin recunoașterea rolului său în istoria artelor din Transilvania, acestui popor talentat, care este cel mai numeros în această regiune și cărui dreptul de naștere abia de câteva decenii i s'a recunoscut.

GÂND ȘI FAPTĂ

„Puncte de sprijin” de D. D. Roșca

sau

o prea utilă pledoarie pentru inutil

Ultima carte a profesorului D. D. Roșca adună între aceleași coperte câteva studii și conferințe de caracter în genere etic și aplicativ a prețioasei sale „încercări de sinteză filosofică”: „Existența tragică”, prin care și-a fixat în filosofia românească — după academică monografie despre influența lui Hegel asupra lui Taine — un loc precis și pe deplin meritat. *Punctele de sprijin* vin astăzi să confirme mai vechi poziții ideologice, să le confrunte cu o realitate contradicțioasă și să reclame — cu o specifică ținută occidentală activistă — o transformare a acestei realități în sensul ideal cerut de marile și veșnicile valori ale spiritului.

Privită în ansamblul ei, cartea profesorului D. D. Roșca se caracterizează printr-o strictă, dar dinamică unitate. Relativ variatele ei preocupări se deslășoară din același ghem ideologic sau își primesc ființa și căldura din același focar central: *primatul spiritului* proclamat cu neclintită încredere, cu entuziasm inflăcărat și verb răscolitor. E un mandarinat intelectual pe care-l propovăduiește autorul nostru, un gest de „clerical” al inteligenței în spiritul francez al cuvântului, un oficiu de felul celui al vechii elite de gânditori care se mistuiau odinioară în jarul pasiunii filosofării scuturate de orice sgară a practicului imediat, o reînviere — dacă voiți — ca atitudine, dar cu un alt obiectiv, a contemplației schopenhaueriene prin care subiectul, desfăcut de cătușele determinării individualiste, se înalță în lumea Ideilor platonic exprimate în artă. O supremă detașare de contingente, de realitatea înțeleasă utilitar și trăită practic, o adevărată ținută estetică, o intrerupere spectaculară a cursului vieții, cum susținea R. Hamann, iată poziția fundamentală a filosofiei lui D. D. Roșca, descrisă teoretic în „Existența tragică” și înflorită acum în etica acestor „Puncte de sprijin”. Întreaga lui strădanie are un sens tradiționalist întru cât își propune să reinvie, împotriva directivelor pragmatiste ale vremii, cultul valorilor spirituale ca supremă justificare a existenței umane.

D. D. Roșca trăiește această atitudine, ca de altfel toate problemele sale, pe un indoit plan: pe unul occidental, european și pe altul românesc, general și în deosebi ardelenesc, special. European prin formație și vocație, gânditorul nostru nu e mai puțin Român prin simțul istoric al autohtonizării și relativizării temporale. Gândire sintetică și cuprinzătoare, realism istoric pe schelele căruia se înalță semeș un idealism ce cinstește specific ființa umană și rostul ei pe lume.

Să adăugăm în sfârșit că toate aceste caractere ne sunt prezentate militant, că ele ne apar ca idei-forțe, care tind să transforme o realitate orientată în sens contrariu și că prin urmare — și acesta e de sigur paradoxul aparent al cărții — își au funcțiunea lor utilă și imediată în energia combaterii pragmaticului ca mentalitate generală și concepție de viață actuală. E fără îndoială o foarte utilă luptă împotriva utilului cu mijloace ale... inutilului. E locul să subliniem aci distinsul curaj intelectual pe care-l dovedește profesorul Roșca în tot cuprinsul pledoariei sale pentru valorile spiritului, filosofia sa încălzindu-se din flacăra convingerii nesdruncinate în destinul superior al omului.

„Punctele de sprijin” ale gânditorului nostru nu constituiesc „descoperiri” ale sale, dar într-o lume cu atâtea vădite simptome de alunecare, ele sunt într-adevăr *puncte de sprijin* înfipte curajos și hotărît până la sângerare în carnea ce începe să putrezească într-o parte a continentului nostru glorios.

În *Mitul utilului* — primul studiu al volumului — profesorul D. D. Roșca săvârșește fapte de mântuitor iconoclast. El sfărâmă fără ezitare acel nefericit „mit al utilului”, icoană — dacă se poate spune — a unei actualități care a rupt și pângărit tradiția spirituală a culturii europene. „Mitul” e demascat și infățișat în toată nuditatea lui respingătoare, cu toate multiplele lui aspecte. Căci el nu apare numai în cadrul firesc al practicității, ci și pe domeniul culturii însăși

unde intrupează definiția pragmatistă a adevărului confundat cu succesul imediat. Interesante în deosebi sunt aplicațiile naționale ale „mitului”... La noi și mai cu seamă în Ardeal tot e privit în funcție de *util*, chiar știința însăși. În timp ce în apus, aceasta și-a avut evoluția proprie cu epoci de strălucit mandarinat intelectual, la noi astăzi ca și în trecut nu s'au cunoscut astfel de faze. Universitatea însăși, a cărei misiune ideală e pentru toți creația științei, s'a integrat în aceeași atmosferă generală și exprimă și ea astăzi un moment al „mitului utilității”. Vieța națională cu toate compartimentele ei e inundată de această mentalitate și pledoaria profesorului Roșca e cu atât mai curajoasă cu cât îndrăznește să infrunte valul obștesc. Utilul a ajuns o valoare-scop falsificându-și structura, atunci când rangul lui în ierarhia valorilor, intuit fără demonstrații, e doar mijloc. Se cere deci ca normă supremă — reinălțarea *inutilului* la rang de scop și se sugerează virtutea inutilului ca premegător al utilului și determinant indirect al lui. Concluzia generală solicită cu verb hotărâtor primatul spiritualului ca o condiție esențială a culturii creatoare de valori universal-omenești.

Complimentar „Mitului utilului” se înfățișează cel de-a treilea studiu al volumului, intitulat *Valori veșnice*, prin faptul că are un caracter constructiv față de cel negativ al primului. Ni se prezintă acum entuziast „Valorile veșnice” menite a le înlocui pe cele utilitare-efemere.

Cu axiologia, autorul nostru a mărturisit de altfel vechi legături. Judecățile de constatare — ne arată d-sa încă din „Existența tragică” — presupun prezența judecăților de valoare, orice act de cunoaștere fiind unul de selecție, care cuprinde implicit o valorificare. Dacă aceasta există în științele naturii, cu atât mai mult va fi de față în cele ale spiritului. Depășind prin urmare poziția introductivă în teoria valorilor a lui Rickert, care deosebea precis domeniul natural de cel spiritual și dăruia valorile numai celui din urmă, profesorul D. D. Roșca proiectează valorile și pe cel dintâi tărâm și le întărește astfel poziția existențială. Ele sunt concepute obiectivist, nu subiectivist, psihologic, întru cât valorile se sprijină pe existență și se impun tuturor cu putere de constrângere dinafara noastră. Pe această bază, umanitatea și-a putut construi un patrimoniu spiritual comun tuturor neamurilor, un imperiu de valori ce nu sunt legate de interese naționale sau individuale, ci care prin forța strălucirii lor interioare impun tuturor. Această comunitate spirituală internațională se clădește însă pe dreptul de viață și creație al fiecărui popor în parte. Profesorul D. D. Roșca ne înfățișează apoi o „tablă de valori” de o dinamică actualitate: „Adevărul e numai unul”, „dreptatea e numai una”, „binele e numai unul”, iată propoziții cutremurător de simple, exprimând sensul însuși al valorilor veșnice pe care totuși o mare parte a lumii contemporane le ignorează sau le sfidează cu patimi zoologice.

Se leagă de îndată de studiile precedente conferința ținută la Radio despre *Ideal de viață*, o reluare a denunțării utilului amenințând să anihileze valorile inutilului și proclamarea normei de „sincronizare a ambelor”, ceea ce arată o înțelegere și pentru „util”.

Mai interesantă, prin actualitate și aplicație națională, e conferința despre *Temeiuri filosofice ale Ideii naționale*, care aduce puncte de vedere noi, generale în apărarea drepturilor noastre. Intradevăr demonstrațiile istorice, etnografice, geografice, politice trebuiesc întregite și încoronate cu perspective filosofice. O concepție generală de viață e necesar

să se aștearnă la baza acestor pledoarii. Profesorul D. D. Roșca discută aci cele două concepții principale despre națiune ce s'au agitat în ultimul timp: națiunea ca produs al naturii, supunându-se legilor ei cantitative, ceea ce înseamnă că dreptatea se definește în funcție de forța națiunii și națiunea ca „vehicol și cadru” de creație a culturii; interpretare calitativă deci, cuprinzând dreptatea ca pe un apanagiu firesc al națiunilor indiferent de mărimea lor. E evident că deschiderea unei astfel de perspective e salutară pentru o cauză ca a noastră, fără a fi construită exclusiv pentru ea.

Tineretului și preocupărilor lui științifice, în marginea cărora a poposit adesea cu frumoașă înțelegere de profesor și rector spiritual D. D. Roșca, îi închină autorul nostru un eseu: *Interesant tineret ardelean și o conferință Despre unele puteri ale științei*. Cel dintâi cuprinde o constatare din cele mai îmbucurătoare: creșterea interesului pentru filosofie în sufletul tineretului ardelean cu explicațiile ei, cea de-a doua prezentarea unor norme de etică studenților universitari: cultivarea științei pure, disciplinarea inteligenței, menținerea libertății, curajul intelectual, entuziasmul pentru valorile spiritului ca țeluri supreme ale vieții, însemnătatea personalității în cadru colectiv, toate învățăturile vechi a căror reinviere a devenit astăzi o necesitate de prim ordin.

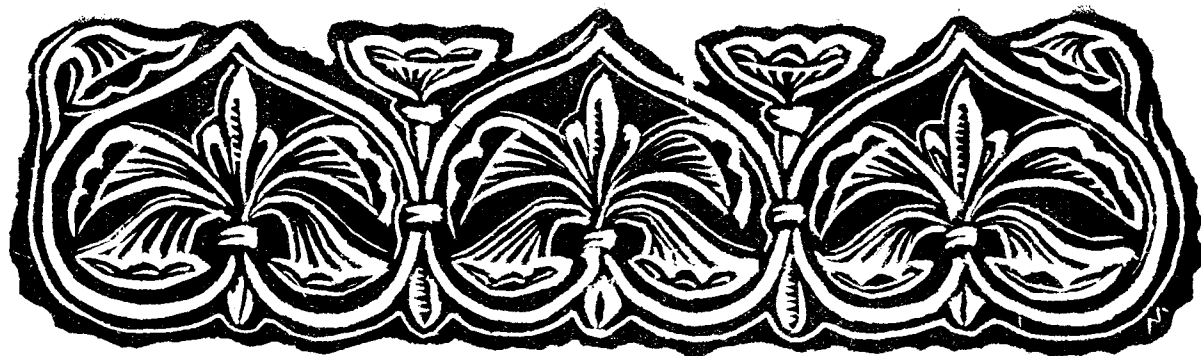
Urmează în sfârșit a fi citate ultimele două studii ale volumului: *Fond și formă în filosofie și Neotomism și neotomiști*, care se alătură întru cât nu mai aparțin filosofiei luptătoare reprezentate până acum, ci celei „pure” sau „inutile”, cum ne spune D. D. Roșca.

„Fond și formă în filosofie” își propune — cu multă dreptate — să denunțe o confuzie capitală în acest domeniu. În urma strălucitelor, dar nu mai puțin caducelor construcții sistematice ale veacului al XIX-lea, a început să se creadă că filosofia trebuie să îmbrace negreșit forma sistemului. S'a mers până acolo încât nu s'au considerat filosofi gânditorii nesistematici. „Sistemul” reprezintă însă numai o formă posibilă a filosofiei, ci nu fondul ei care se reduce în definitiv la vederi de ansamblu înălțate pe baza unei atitudini generale. Sunt aci semănate câteva priviri juste asupra filosofilor români C. Rădulescu-Motru și I. Petrovici care n'au ambiționat numaidecât să construiască sisteme — cel dintâi a făcut-o totuși într'o măsură —, ci s'au mulțumit, ca o expresie a probității și spiritului științific, cu „adevăruri mai mici, dar mai solide”.

Neotomism și neotomiști e un foarte dezvoltat studiu asupra acestui curent al filosofiei contemporane, înfățișat în toată atmosfera lui spirituală, cu desbateri din cele mai vii în care se încrucișează și unele lucruri de spadă locală. Poziția lui D. D. Roșca față de renașterea tomismului e însă firească pentru un filosof de formație științifică occidentală: subordonarea tomistă a inteligenței revelației înseamnă anihilarea ei și a tuturor câștigurilor culturii raționaliste dela Descartes încoace.

Cartea profesorului D. D. Roșca înfățișează într'adevăr „punctele de sprijin” făgăduite prin titlu și încă într'un fel semnificativ și curajos ostentativ. E în toată făptura ei un eroism intelectual de structură etică ibseniană ce infruntă năvala „utilității” contemporane cu fermitate de stâncă. Într'un cuvânt, e o înaltă și prea utilă pledoarie pentru inutilul cel mai util.

AL. DIMA

C R O N I C I

Cronica literară

B. Frunte: Ogoare și luceferi¹⁾. — Magda Isanos: Poezii²⁾. — George Lesnea: Izvod³⁾.

Primul volum despre care ne ocupăm a fost distins cu premiul pentru poezie, pe 1943, de către Gruparea învățătorilor scriitori. Autorul — după cum anunță pe coperta volumului — mai are „gata de tipar” două volume de versuri, unul de epigrame și altul de prezentări critice.

Titlul ales „Ogoare și luceferi” are semnificația motivelor principale de inspirație, pe care le încearcă în versuri autorul. În adevăr temele sunt luate din mediul rural sau desprinse din atitudinea sufletească a poetului, dornică și năzuind spre înălțimile siderale.

Tematica nu este nouă. A fost tratată și realizată admirabil — mai ales regretul desrădăcinatului și dorul după satul părăsit — de către Octavian Goga.

Căutând să se diferențieze cât mai mult de înaintașii care au avut comun același motiv, B. Frunte se depărtează de reala prețuire estetică prin introducerea elementelor unei argumentări logice, ce nu își are locul potrivit în poezie. Încălcărilor inopinate din categoria menționată strică unității lirice. Din punct de vedere estetic, mărturisim că nu ne interesează desvinovățirea cu lux de argumente a poetului, care vrea să ne convingă de ce nu a putut să rămână în sat și de ce nu poate nici să se întoarcă.

Dac' ai fi-avut și tu măcar odată
Indestularea holdelor ce ari,
M'aș număra și eu printre plugari,
Că nu m'ai fi trimis de-acasă, tată.

sau

Și dacă n'ai fi ajuns și tu sărac
Și-ai mai avea pământ și pentru mine,
M'aș reîntoarce, tată, lângă tine,
Să răscolesc ogorul și să tac.

(Scrisoare tatei).

Poezia se incurcă în plasa argumentelor uneori contradictorii. Poetul uită că interesează în poezie, în primul rând, expresia intuitivă a unui conținut, fie că el a mai fost sau nu exprimat de altcineva. Poezia este originală prin formă, care nu trebuie să fie confundată cu simpla convenție metrică. Și forma nu poate fi acceptată estetic, decât atunci când transpune sugestiv o viziune specifică oricărui poet autentic. Și această viziune lipsește poetului nostru.

La fel în poezia „Sat natal”, ni se explică în mod didactic de ce satul îi este „sfânt și drag”. Enumerând descriptiv motivele, poetul alunecă, fără să vrea, în pastelizarea coșbuciană:

Să văd cum trec căruțe cu porumb,
Ce gem sub greutatea lor de plumb.

Mai târziu, trece cu destulă ușurință la simpla narațiune a vremurilor apuse, când mama îi pune dinainte:

Pită și nuci și struguri și gutui
Și vin de cel din dealul Gociului
De parcă starmă sticlă la pahar.

În unele versuri semănătorismul poetului este realizat corect. Cităm poeziile: *Dac' ai să vii la țară*, *Frescă moldavă*, *Scrisoare mamei*. Ultima poezie citată, cu toate influențele streine pe care le cuprinde, are câteva accente remarcabile:

Și doar de-atâtea ori îți spuneam, mamă,
Că zidurile școlii mi-s povară,
Că 'ncet, încet, în suflet
Ucid fără să vreau o primăvară,
O primăvară verde dela țară
Cu lanul plin de toporăși și viorele.

Setea și dorul nelămurit după inaccesibil sunt rezolvate în mod creștin, prin renunțare și liniștire supusă:

Când zarea îmi întinde braț de frate
Și cerul e albastru patrafir,
Îmi liniștesc, în boare de zefir,
Din suflet orice valuri sbuciumate...

(Psalm).

Menționăm tabloul rural „Într'o amiază de Iulie” în care sinceritatea și umorul îndepărtează manierismul și clișeul literar, de care poetul trebuie să se ferească. Altfel izvoarele autentice de inspirație vor fi tot mai firave.

Magda Isanos este un nume nou în literatura noastră. Citirea volumului, intitulat simplu „Poezii”, te convinge de posibilitățile reale ale poetei.

¹⁾ Cernăuți, 1943. ²⁾ Iași, 1943. ³⁾ Ed. Casa Școalelor, 1943.

Strecurându-se agil între naivitatea albă a unor psalmi arghezieni și tristețea poeziei bacoviene, Magda Isanos se înscrie alături de Milcu, Ioan Ciorănescu și chiar Otilia Cazimir, cu o poezie ce caută să ascundă urâțenia lumii sub vâl argintat. Aceeași dorință comună de a trăi, dorința străbătută de presentimentul morții. Uneori poezia izbucnește ca un imn al vieții, panteist și angelic, plutind naiv în candori stilizate ca să recadă obosit, din euforia bolnavă de o clipă, în desnădejdea iremediabilă a presimțirii sfârșitului inevitabil.

Soare de-aramă, zeu popular printre plante
Privește oastea noastră 'ndrăzneată ;
Ici colo aerul e rumen de tot printre ramuri
Că viitoarele fructe acolo vor sta . . .

Nu moarte, de sigur, nu moarte
Pomilor tineri în dimineața de Marte.

(*Pomii cei tineri*).

Rugăciune și strigăt după vieața ce vrea să-i părăsească firavul trup găsim în poezia intitulată simbolic „Solii pământului”.

În cameră se făcuse iar ceață.
Melcii urcau din verdeață.
La temeliile râului, jos,
Mirosea ca 'n pădure frumos.

S'auzeau ghețurile pornite
Mugind ca niște cărduri de vite,
Și zânele vorbeau de înviere.
Piticii mi-duceau giuvaere,
Inele, cupe, hangere
Se prăvăleau în umbra din unghere.

De ramuri și flori,
Eram plină până 'n subțiori.
N'ai să sbori, suflete, n'ai să sbori —
Strigam și hohoteam uneori.

Poezia face parte din ciclul „Spital”. Este o poezie de atmosferă, febră, viziuni sfinte, morți timpurii și mai ales dor după vieața ce se duce.

Câteodată titlurile sugerează categoric acest lucru. „Vieață, nu mă părăsi” este o rugă gingașă, melopee dureroasă și imputare timidă. Uneori poeta se amăgește singură în speranța că totuși nu va muri. Alteori jocul cu moartea și de-a moartea ia forme proteice :

în glumă pun mâinile mele pe piept și zic:
vieața e stinsă de mult, vieața e stinsă.

Teama de moarte este înlăturată feminin prin surâs și imagini. Problema nerezolvată a morții este prinsă miniatural, suav și cu grație uneori. Intimismul învăluie necontrastant moartea alături de vieață. Antropomorfismul poeziei Magdei Isanos este exprimat în echivalente formale juste ce se susțin prin simplitatea imaginilor :

S'aprinde 'n oglindă lampa bătrână,
cu picior și bonetă de-atlas
și nu știi, eu povestesc, sau ea, fără glas,
amândouă cuprinse 'n lumină.

Noaptea uneori se desface ușor,
c'un sunet de mătasă lovită sau sbor,
trece-albăstrind toate zările,
până unde stau singure mările . . .

Dreaptă luci tinerețea mea ca o sabie
și fiecă vis păzit de dansa 'nflori ;
buzele mele spuneau uneori : „voiu muri . . .”
însă pe toate mările-aveam o corabie.

Izolată, în lumea pământescă atât de rea, poeta reia motivul învingerii morții, rezolvându-l folkloric. Visându-se îngropată la marginea cimitirului, lângă bunic, uitând de toate și ținându-i de urât în nopțile lungi de iarnă, din oașele și carnea putrezită, vor răsări flori în primăvară, la fel ca și din ochii cântați în poezia populară :

Și-oiu scoate 'n chip de floare, din pământ,
Obrazul tinereții de-altădată,
Să-l ardă soare și să-l bată vânt,
Voioasă să și-l prindă 'n păr o fată.

(*La marginea cimitirului*).

Symbolistă din seria sentimentală, Magda Isanos se mulțumește să perceapă natura și să o evoce senzorial, fără să intelectualizeze. Privește cu uimire minunile fugare ale firii și cântă pomii tineri, pasărilor, diminețile clare de primăvară „scăldându-se în zi, ca un copil în râu”. Transfigurează până și sfârșitul urât al vieții, rugându-se de ingerul luminii ca ultima clipă :

să fie cu soare, să treacă repede.

Poemul ultim al femeii „care iubea primăvara” nu-i decât amăgirea existenței — dureros de pieritoare — cu răgazul efemer al primăverii, premergător desnodământului. Resemnarea lucidă, de martiră, are nuanțe de peisaj medieval, păstrând urme de păgânism panteist. Detașarea chinuită de vieață e sublimare și sfințire a propriului sânge scurs. Moartea în primăvară, cântată de poetul Adrian Maniu, în poezia „Flori ucise de ger” prin versurile :

S'a revărsat iarna în primăvară
Aducând doliu, în albă jale,

scoboară dela simbol la confidență personală :

O, ridicăți-mă încă între perne, oameni ciudați,
fără chipuri și fără umbră.
Văd soarta mea sumbră
în ochii voștri solemni.
Să nu mă 'ndemni
să mă inchin, părinte.
Picăturile sângelui meu sunt sfinte
Să mergem, tovarăș al tinereții
din anotimpul privighetorilor,
stăpânul tuturor florilor
vieții.

Profunzimea gravității lirice stă la baza filigranelor poetice ale Magdei Isanos, formând rezistența poeziei. Credem în talentul real al poetei.

George Lesnea, consacrat în paginile revistei „Vieața românească” dela Iași, a reținut atenția criticei mai ales prin traducerile din poetul rus Esenin (v. „Poeme din Esenin” cu o prefață de Ionel Teodoreanu, Iași 1937). Sotocite „onorabile”, aceste traduceri diminuau vigoarea originalului „moldovenizând” și anexând „poporanismului” cântecele lui Esenin (v. studiul d-lui Șerban Cioculescu „Serghei Esenin și lirica noastră tânără”). Istoria literaturii române a deschis un nou capitol : „Eseniniștii” în care criticul G. Călinescu grupează, alături de G. Lesnea, pe alți doi poeți tineri : Virgil Carianopol și Vladimir Căvarnali.

Afinitatea electivă — ca să întrebuițăm un termen curent — între Lesnea și Esenin rămâne însă „imagismul”. Căutarea aproape frenetică a imaginilor și identificarea lor cu valorile estetice, este o notă permanentă în poezia lui

G. Lesnea, publicată până acum în volumele : „Veac tânăr”, „Cântec deplin”, „Argint”, „Ceaslov”, la care adăugăm și traducerea „Demonului” din Lermontov.

Spre deosebire de imagismul poeziei lui Blaga, prescurtat perfect în metaforă, de acel al lui Arghezi, evoluat artistic prin „potrivirea cuvintelor”, imaginile lui G. Lesnea apar încălcite, lipsite de simetrie și nesincronizate ideilor. Multe din aceste transpuneri inestetice ale gândirii poetice în imagini sunt ipertrofieri ale genului. Antropomorfismul exagerat stă la originea imagismului lui Lesnea, transformat în manieră. Spicuiam câteva, menționate de criticul G. Călinescu în „Istoria literaturii române” pg. 854: cu Ploaia toamnei „dă grăunțe tablei de pe acoperiș” (tabla de pe acoperiș e comparată cu o pasăre); noaptea (în chip de cal) ronțăie „orzul stelelor”, priponită lângă „stoguri de trecut”; sălcile (gândite ca oameni) s’au oprit „să vadă moara”. Moara e un iepure de lemn „care stă în două labe”. La acestea mai adăugăm din volumul „Izvod” următoarele: *schitul*, pornit la deal, voind în altă parte să plece, ne mai putând să urce, s’a oprit la mijloc și stă pe coastă; *pârâul* este creat de șerpi; *cărarea* cu tăpile crăpate s’a oprit; *carul* se ține țipând de boii grei. Bogăția figurilor poetice din volumul „Izvod” este copleșitoare, aducându-ți aminte de chinul învățării pe de rost a: comparațiilor, metaforelor, catahreselor, metonimiilor, hiperbolelelor, personificărilor etc., din tratatele de stilistică.

Preocuparea constantă îl duce și la întrebuintarea cuvintelor pe care zadarnic le cauți în dicționar:

Din lumea fără margini ca un etern *vosglas*.
(*Mi-am adunat tristețea*)

De sigur, poetul poate utiliza cuvinte create („mult rotundul” lui Coșbuc, pentru „pământ”), cu singura condițiune de a nu întuneca sensul.

Sinceritatea nu lipsește însă din poezia lui Lesnea, iar îndemânarea de versificator formează tăria temelor lirice. Volumul, cuprinzând 62 poeme, se impune mai ales prin motivele de inspirație religioasă, în care notațiile ultime, ca puncte finale, luminează, transfigurând întreaga poezie. Astfel, într’o biserică singuratecă, în care bătrânul preot citește Evanghelia, poetul încheie cu versurile:

Și cum un suflet să-l audă nu-i,
De sus, din zugrăvita ctitorie:
Ascultă numai, Sfânta Liturghie,
Un voevod cu neamurile lui.

(*Biserica*)

La fel în „Monahală”. Călugării se strâng la vecernie, se închină „făcându-și ghem pe lespezi cernitele făpturi”, ca în strofa ultimă:

Pe-un geam împins de mâna stârnitului văzduh,
Un porumbel sălbatic s’a potolit din sbor
Și pasărea se pare că-i însuși Sfântul Duh,
Venit să ia aminte la rugăciunea lor.

Din același ciclu cităm: *Mănăstire*, *Litanie*, *Biserică*, *Schitul*, *Maria Magdalena*, *Vecernie*, *Liturghie*. Indemânatec realizată este „Ispita”. Poetul schițează realist, gradând ascendent turburarea Părintelui Iacov, obsedat de chipul unei fete făcut de o mână necurată într’o carte sfântă.

Iubirea — ca notă lumească introdusă în motivul religios — este privită cu îngăduință, umanizând sentimentul Divinității. Poetul ghicește, spre exemplu, în chipul Maicii

Domnului pictat într’o biserică veche, că se ascunde iubita unui pictor bizantin, iar în poezia „Maria Magdalena”, însuși Isus coboară privirea către vinovată:

Și mâna lui stăpână peste soartă,
I-a netezit cosița despletită:
„Mult ai iubit, deci multe ți se iartă”.

Câteodată însă exagerarea îl urmărește și aici pe poet. În poezia „Liturghia” ne descrie serafimi cu aripi albastre care grotesc:

Se strâmbă, își scot limba la babele smerite
Și fac prin aer tumbe sub ochii lui Isus.

Hărnicia poetului Lesnea este o realitate. Un filon prețios distingem în baladele cu subiecte realiste și proletare, cât și în „marinele” care nu se mulțumesc să fie simple peisaje. Remarcabil este „Cântecul de pescar”, povestea aspră a unui naufragiu, în care căpitanul caută să înfrunte urgia. Baladele lui George Lesnea rămân însă la formula veche romanțioasă și fantastică pe care am întâlnit-o în literatura noastră în „Uciagașul fără voce” al lui Gr. Alexandrescu, sau la formula macabră din „Mihnea și Baba” a lui Bolintineanu. De acesta îl apropie și o anumită intuiție melodică, mergând până la o identitate tehnică a versului muzical. Versurile:

Murmurul, freamătul
Plopului ud;
Hohotul, geamătul
Vântului crud.
Țipătul, tremurul
Corbilor grei;
Peste cutremurul
Anilor mei

ne amintesc tactul dactilic, imitând celebrele cavalcade bolintiniene:

Tropotă, bubue, plaiul Candavii,
Căi se spumegă, pui ai Moravei.

Repețirea, mergând până la jocul de cuvinte, este utilizată de poetul Lesnea și uneori efectele răscumpăr efortul.

Ploaia ploii plouă
Peste moartea veche, peste viața nouă
.....
Plouă ploaia ploii
peste viața veche, peste moartea nouă.

(*Ploaie*)

Poți urmări evoluția acestei tehnici muzicale, paralelă imagismului amintit, până la apropieri cu versul minulescian, punct terminus al virtuozității sonore, cu ecouri retorice, grandilocvente.

O clasicizare a mijloacelor în deajuns de bogate ale poetului este posibilă. Versuri ca acestea o dovedesc:

Pe sub neguri, pe sub fum
Imi pierd sufletul pe drum.

Tot mai trist, mai slab, mai mic,
Călător către nimic.

O încercare în sensul acesta ne-o prezintă poetul chiar în volumul recenzat. Sunt poeziile „Dar” și „Leat 7093, August 15”, adevărate modele, efigii prețioase, inscripții lucrate cu daltă sigură, în piatră și metal.

Poezia lui Lesnea, dezbărată de exagerări și atitudini, se va limpezi din ce în ce mai mult spre realizări definitive.

MIHAI NANU

„Luceafărul” lui Eminescu în versiune germană

Incurajarea traducerilor în cât mai multe limbi străine a capodoperelor create de geniul național, este o chestiune de prestigiu pentru orice popor realmente cult. Fără să ne aflăm sub nivelul altor națiuni avansate de pe continent în ce privește productivitatea artistică literară și calitatea ei, noi, Românii, suntem mai puțin cunoscuți peste hotare, pe acest tărâm, tocmai din pricină că oficialitatea — până bine de curând — a ocolit chestiunea de care vorbiam, sau nu s'a preocupat de ea din capul locului. Și în această direcție, pentru ceea ce s'a lucrat — și cum s'a lucrat — meritul îi revine aproape exclusiv inițiativei private.

O pildă din cele multe ne-o îmbie scriitorul bănățean d-l Zoltan Franyó.

Prieten încercat al țării noastre, d-sa este posesorul unor posibilități fenomenale pe tărâmul literelor, întregite de-o stăruință uimitoare. E destul să amintim, în această privință, că plănuiind să alcătuiască o culegere de poezii din operele celor mai renumiți cântăreți ai Chinei, a purces la Universitatea din Viena, unde vreme de șapte semestre s'a nevoit cu învățarea acestei limbi ciudate.

Înainte cu mai bine de un deceniu, a publicat, în condițiuni occidentale și „cu toată cheltuiala” d-sale, o antologie lirică (*Rumänische Dichter*) din 43 de poeți români. Aceasta, pe lângă alte numeroase traduceri din românește în limbile germană și maghiară.

Întrebat în 1933 de confratele Eugen Jebeleanu, ce câștigă din toate acestea, d-l Zoltan Franyó i-a răspuns fără să stea mult pe gânduri :

— Dragostea dumneavoastră, domnule coleg! . . .

Mai nou, d-sa a făcut să apară, într'o splendidă plachetă, versiunea germană a *Luceafărului* lui Eminescu, cu text românesc paralel (M. Eminescu : *Der Abendstern*. „Luceafărul” rumänisch und deutsch. Metrisch übertragen von Zoltan Franyó. Timișoara, Verlag „Literatura” ; Buchdruckerei „Doina”, f. a., pagini 37)

Confruntarea ei cu originalul este revelatoare. Ori cine cunoaște spiritul limbii germane și răpirile de gând ale nefericitului geniu care a asfințit atât de tragic și mult prea de vreme în innoptările nebuniei, va concede că d-l Zoltan Franyó a respectat întru totul neajunsa frumusețe artistică a acestei capodopere eminesciene.

Iată, bunăoară, câteva din invocările de vis ale Cătălinei :

Iar ea vorbind cu el în somn

Oftând din greu suspină :

„— O, dulce-al nopții mele Domn,
De ce nu vii tu ? Vină !

Cobori în jos, luceafăr blând,

Alunecând pe-o rază,

Pătrunde 'n casă și în gând
Și viața-mi luminează !”

Sie flüstert ihm im Schlummer zu

Mit Seufzen wie im Fieber :

„O komm zu mir, — was zögerst du ? —
Mein Herr der Nacht, mein Lieber !

Mein Stern, du zaubervoller Schein,

O komm, dich mir zu geben,

*O dring' ins Haus, ins Herz mir ein,
Erleuchte hold mein Leben !”*

Sau :

Dar ochii mari și minunați

Lucesc adânc himeric,

Ca două patimi fără saț

Și pline de 'ntuneric.

Mă dor de crudul tău amor

A pieptului meu coarde,

Și ochii mari și grei mă dor,

Privirea ta mă arde.

Nur in den grossen Augen schwillt

Schimärisch ein Gefunkel :

Zwei Leidenschaften, ungestillt,

Erglühn geheim und dunkel

Mich quält dein Liebeswunsch so sehr,

Dass mir die Saiten schmerzen,

Und deine Augen, gross und schwer,

Versengen mich im Herzen.”

Exemplificările ar putea continua. Socotim însă că nu-i necesar. D-l Z. Franyó a biruit cu talent de poet și simț de artist greul transpunerii în limbă străină a unei poezii nemuritoare care a fost *gândită* românește.

Traducerea — nu ne gândim la „confecțiile” cari se împodobesc abuziv cu acest nume — este o artă, o operă de creație. Când e exercitată de nepricepuți, ea devine un sacrilegiu. Și sacrilegiile se răzbună întotdeauna împotriva inconștienților cari le săvârșesc. Traducătorul poate depăși frumusețea originalului, dar numai când aceasta e deficitară, iar el e un virtuos al genului. Nu-i este îngăduit, însă, să decadă sub nivelul prototipului, să fie infidel acestuia.

Sarcina traducătorului este ingrată fără doar și poate. Cu atât mai ingrată cu cât opera pe care își propune s'o îmbrace 'n vesmântul unei limbi străine este mai izbutită, mai aproape de desăvârșire. „Luceafărul” lui Eminescu, evident, refuză orice concurență. Poezia noastră cultă n'a mai urzit ceva similar ; iar în ce privește altitudinea ei artistică față de capodoperele străine, așteptăm încă — fără emoție — verdictele competente ale specialiștilor. Fulgerul unui gând genial a creat a doua oară, în strofele nemuritoare ale „Luceafărului”, minunea însinguratului luminător cu care Dumnezeu a împodobit obrazul țării. E unic ca și astrul ce i-a împrumutat numele.

D-l Z. Franyó, după nimerita expresie a confratelui amintit mai sus, s'a contaminat „de aceeași febră, pe care a suferit-o creatorul”. *Der Abendstern* împrăștie, ca și *Luceafărul*, aceleași „miresme de adâncă tristețe . . . și molima sfântă a unei melancolii geniale”.

Criticii literari, față de rigiditatea studiată a cărora nutrim aceleași simțăminte ca și Eminescu, pot fi de altă părere : *Der Abendstern* rămâne, până la proba contrară, unica paralelă reală a *Luceafărului* eminescian.

GRIGORIE T. MARCU

Pictorul Coriolan Munteanu

Când în iarna anului 1940—1941, după blestematul refugiu dela Cluj, un mănunchiu de scriitori și cărturari, strânși în jurul maestrului și marelui om de inimă Victor Papilian, am hotărât, sub nedreapta povară a împrejurărilor, să reinălțăm steagul de luptă și de credință al „*Luceafărului*” dela Sibiu, pictorul Coriolan Munteanu s'a rânduit în prima linie. Din acel moment de entuziasm și înfrigerare, Coriolan Munteanu a devenit *iconarul* „*Luceafărului*”. Chipurile lui, totdeauna evocatoare, vii și vîguroase, admirabil realizate artistic numai prin alb și negru, împodobesc număr de număr paginile revistei noastre, care, trecând cu demnitate și zâmbetul pe față pe lângă veleitarii unor desuete și vetuste banalități estetizante, vrea să fie cu îndărătnicie conștientă ceea ce este: *un steag de luptă românească*. Și „*Luceafărul*” va respecta acest sfânt angajament atâta vreme cât *Dealul Lacrimilor* va fi hotărât despărțitor de frați. Atuncia numai, când soarele libertății românești va încălzi din nou plaiurile nășădene, munții lui Dragoș, Valea Someșului, Sătmarul lui Lucaciu și Ciucea lui Octavian Goga, cei ce trudes la această revistă își vor permite răgazul unei atitudini pur contemplative. Până atunci, ne considerăm ostașii idealului de unitate panromânească și baionetele ostașilor strălucesc acolo unde bate inima și fâlție steagul Țării.

Am deschis această paranteză din două motive. Întăiu, pentru a accentua încăodată rostul militant al „*Luceafărului*”, care trebuie înțeles ca atare, și în al doilea rând pentru a atrage luarea aminte asupra faptului că activitatea lui Coriolan Munteanu la „*Luceafărul*” se încadrează fără excepție pe această linie majoră, fără a renunța la prerogativele artei, pe care o slujește cu devoțiune de benedictin. În acest sens — și nu altfel — trebuie înțelese vignetetele lucrate din stemele țării, bisericuțele de lemn, călugărițele, răstignirile, jandarmii cu pene de cocoș și în general toate caldele și pateticele evocări prin a căror măiastră împletire de alb și negru infloresc, cu pasiune de meșter medieval, paginile „*Luceafărului*”.

Pictorul Coriolan Munteanu, așa de cunoscut și atât de iubit de cetitorii revistei noastre, n'a trebuit să facă eforturi penibile — ca atâția alții care se vreau cu orice preț autohtoni — pentru a se situa în funcțiunea de iconar al „*Luceafărului*”, n'a fost nevoit nici să-și renege convingerile estetice, nici să-și confecționeze adhoc culorile cameleonismului de moment, pentru a se așeza pe linia de bătaie a vânturilor oportunității. Nu. Coriolan Munteanu purta în zestrea sângelui și în lumina talentului său de artist autentic această vocație. Coriolan Munteanu, cum se rostea odată d-l Victor Papilian, este Ardelean, este Moș și fiu de preot. Așa că, dacă preocupările domniei-sale ca artist sunt din domeniul picturii pure, probleme de culoare, de compoziție, de tehnică, prin componenta românească a sufletului său, artistul caută să surprindă vieța Românului din munții lui dragi, sub toate aspectele ei, atât în clipa prezentă cât și în trecut.

Coriolan Munteanu, scrie fostul lui profesor de anatomie, a studiat mai întâiu la Cluj, la școala de arte frumoase din acest oraș. Apoi, cu maestrul Ștefan Dumitrescu și, după moartea acestuia, cu maestrul N. N. Tonitza. Dela primul a învățat construcția arhitectonică, dela celalalt știința culorilor. A avut mai multe expoziții la Cluj și Oradea, a expus în mai multe rânduri la Salonul oficial. Noi, Clujenii, nu putem uita cele trei lucrări atât de modeste ca

dimensiuni, dar atât de prețioase ca execuție, expuse la Colegiul Academic din Cluj, cu ocazia serbării jubilară a „*Astrei*”.

În afară de aceasta, Coriolan Munteanu, ca unul din cei mai vrednici și mai iscușiți pictori bisericești, a înfrunșat multe din locașurile noastre de închinare de pe cuprinsul Ardealului. Pictor înăscut și profesor prin vocație, Coriolan Munteanu este una din expresiile majore ale plasticei românești din Ardeal.

Această afirmație a noastră este sută la sută acoperită de actuala expoziție a lui Coriolan Munteanu, ocrotită de spațiul redus al cooperativei Liceului „*Gheorghe Lazăr*” din localitate, expoziție care a prilejuit prezentele rânduri.

Nota dominantă a expoziției, în care ochiul privitorului se desfată pe o încântătoare privescătoare de culori, tonuri și nuanșe cuprinse în 56 de piese, este *unitatea*. În fiecare peisaj, desen sau cap de expresie se simte prezența, sigură de sine și de puterea expresivă a uneltelor de lucru, a artistului. Coriolan Munteanu este un *pictor lucid și de o precizie matematică*. El iubește, după luminoasa învățătură a lui Descartes, *evidența, claritatea și distincțiunea*. Se apropie cu un *sentiment de smerenie metafizică* de evidența lumii reale, pe care o transfigurează prin culorile sale calde, potolite, echilibrate; *are pasiunea clarității planurilor plastice și a culorilor*, realizând, uneori cu mijloace surprinzător de simple — ca în acea emoționantă prin simplitate și înfiorare cosmică „*Intrare la cimitirul din Koreis*” — adâncimi și perspective comparabile doar cu dimensiunile infinite ale stepei și cerului rusesc; *cultul nuanșelor*, împins cu migală și pricepere până la acele mici lacrimi de culoare, — căci adeseori ai impresia că culorile lui Coriolan Munteanu sunt lacrimi de îngeri și copii, prin transparența lor, — îl consacra ca pe un adevărat meșter al distincțiunii.

Toate aceste însușiri, pe care Coriolan Munteanu le dozează cu luciditate și deplină stăpânire a mijloacelor de lucru și expresie, imprimă unitatea expoziției: unitate de atmosferă, unitate de culoare și unitate de tonuri gradate.

Dar pe lângă aceste calități, tot atâtea elemente esențiale pentru o viziune plastică integrală despre lume și vieță, unitatea expoziției mai este garantată și de problemele în directă și strânsă legătură cu execuția plastică. Astfel, Coriolan Munteanu, cu o conștiinciozitate ce-i caracterizează orice svâcnire a penelului, este preocupat în mod constant de *ritmurile plastice*, de *gruparea culorilor*, de *simetria compoziției*, de *eșalonarea în adâncime și înălțime a planurilor*, de *gama nuanșelor*, de *echilibrul vizionar și interior al fiecărui tablou*.

Ni s'ar putea obiecta că prin toate cele mai sus subliniate n'am făcut decât să înșirăm generalități comune tuturor pictorilor. Dar lucrurile nu stau de loc așa în realitate, căci creația propriu zisă abia dela acest punct începe. Noi am vrut să arătăm prin cele menționate că pictorul sibian se supune întru totul disciplinei plastice, și-a însușit o tehnică plenară și nu evită efortul constructiv prin confuzii de planuri, prin desene strâmbe sau prin avalanșe de culori aruncate cu găleata. Cu alte cuvinte, tehnica lui Coriolan Munteanu nu este un simptom de sărăcie sufletească, un surogat al lipsei de inspirație, ci semnul sigur al unei mari bogății interioare. Din acest punct de vedere, deși contemporană cu experiențele și realizările plastice ale vremii noastre, pictura lui Coriolan Munteanu se singula-

rizează printr'o *limpede finută neoclasică*. Pictorul nostru — care nu ține să fie original cu orice preț — este însă conștient că disciplina, corectitudinea desenului și tehnica nu sunt decât mijloace în procesul de creație plastică. Dar este tot așa de conștient că florile creației originale nu se pot înălța decât pe tulpinile unei tehnici serioase. În fața tablourilor lui Coriolan Munteanu îți vin în minte cuvintele lui Paul Valéry: *cea mai mare libertate interioară este însoțită de cea mai mare constrângere*. Dar o constrângere consimțită, apropiată și benevol acceptată nu este oare cel mai înalt grad de libertate pe care-l poate atinge omul în sacra lui funcțiune de creator ?

Aceasta fiind situația, pictura despre care vorbim îngemânează în mod fericit necesitățile tehnice, fără de care nu există creație plastică majoră, cu spontaneitatea spiritului și prospețimea inspirației, fără de care nu există creație originală.

Ca temperament — și faptul e prezent în toate lucrările — Coriolan Munteanu este un liric echilibrat. De aceea, spațiul estetic al picturii sale este încălzit de vibrații învăluitoare și de emoții stăpânite, dar cu atât mai grăitoare și mai intime. Judecată din această perspectivă, arta lui Coriolan Munteanu ne apare ca o *sugestivă pictură de atmosferă*. Edificator din acest punct de vedere este acel lunar și oarecum crepuscular „Peisaj din Iași”, o lucrare din anii de studii, în care gri-urile zăpezii te fac să te gândești la tristețea din poezia lui Bacovia și la melancolia din muzica lui Chopin.

Actualul războiu, la care Coriolan Munteanu a participat din plin, mai ales prin peisajele mediteraniene ale Crimei i-a îmbogățit în măsură simțitoare motivele de inspirație. Așa se explică faptul că majoritatea lucrărilor expuse cuprind subiecte, să le zicem exotice, adică din Rusia. Dar chiar și atunci când a lucrat sub rafalele gloanțelor sau sub grindina bombardamentelor, Coriolan Munteanu n'a uitat că este artist. El n'a sacrificat frumusețile artei de dragul anecdoticului, oricât de impresionant ar fi fost acesta. Și fiind smulse din hora vijeliei crunte, cum scrie poetul, n'avem niciun motiv de îndoială că cele mai multe lucrări ale pictorului-ostaș au fost executate în momente de supremă sbatere între vieată și moarte, când dramatismul clipei și pateticele prăbușiri ale momentului nu-ți îngăduie răgazul unei cumpănite împliniri. Cu toate acestea, cum-

pătul și echilibrul sufletesc al pictorului, transfigurând ororile războiului, a salvat frumusețile artei, asemenea unei mame însălbătăcită de durere care-și smulge copilul din vâlvătaie unei case incendiate.

Pentru o orientare mai precisă a cetitorilor, vom împărți, deși ne dăm seama de neajunsul unei atari clasificări, lucrările din expoziție în următoarele categorii: *guașe, uleiuri, acvarele, desene în cărbune și desene colorate*.

Trebue să recunoaștem din capul locului că Coriolan Munteanu este un maestru în utilizarea guașei. Peisajele lui de această natură sunt pur și simplu uimitoare, atât prin *frăgezimea culorii*, cât și prin *transparența nuanțelor*. Modele, vrednice de orice muzeu de artă, sunt, în această privință: „Peisaj din Dumbrava Sibiului”, „Case tătărăști din Alușta” și „Marea la Alupka”.

Dintre acvarele menționăm cu admirație: „Intrare la cimitirul din Koreis”, de care am pomenit ceva mai sus, „Balaclava dimineața” și „Pe muntele Capella”. Cea din urmă, realizată cu o uimitoare economie de mijloace, este o tristă și apăsătoare logodire a culorii cu cerul infinitului pustiu rusesc. Minune albă în imensitatea vânăta a văzduhului tulburat de viforul stihiiilor, *Capella* se înalță ca o rugă a pământului către puterile izbăvitoare ale tăriilor cerești. În acest act de supremă tensiune spirituală, Coriolan Munteanu a săvârșit o minune plastică.

Desenele în cărbune, cari prin măiestra artă a estompării devin adevărate picturi în alb și negru, sunt încărcate de emoții și mișcare. În cuprinsurile lor, totdeauna altele și altele, se simte prezența masivă a forțelor naturii, pe care pictorul le umanizează prin undelele mângăitor al emoțiilor sale. Cităm: „In parcul din Livadia”, „Chiparoși în Gurzuz”, „Cap de bătrân basarabean”, „Stradă în Alupka” și „Ruine în Sevastopol”.

Picturile în ulei se impun definitiv atenției privitorului prin fermecătoarele „Flori” ale lui Coriolan Munteanu.

La același nivel se situează și desenele colorate, dintre cari menționăm: „Pescarii refugiați la Rostov” și „In portul Taganrog”.

Considerată în ansamblul ei, expoziția lui Coriolan Munteanu este o dovadă sigură că ne găsim în fața unui pictor matur și în prezența unui artist adevărat.

GRIGORE POPA

»Cerurile spun...«

de Victor Papilian, la Teatrul municipal din Sibiu

În seara zilei de 16 Decembrie, *Gruparea dramatică universitară din Cluj-Sibiu* și-a deschis stagiunea anului 1943—1944 cu piesa d-lui V. Papilian „Cerurile spun...”. Spectacolul a fost precedat de cuvântul președintelui activ al grupării, d-l Marcel Bănescu, în care d-se arată străduințele spre frumos ale tineretului universitar ardelean, străduințe ce cunoscuseră altădată realizări de mai mare amploare în centrul firesc al Ardealului, Clujul.

Participarea la un spectacol dat de diletanți e în genere un act de condescendență; cu plăcută surprindere am aflat însă la acest spectacol, pe lângă obișnuitul entuziasm tineresc, și mai rar întâlnitul talent.

Meritul succesului revine tuturor factorilor implicați în reușita reprezentării: direcție de scenă (Victor Papilian), decor (V. Crăciunoiu), interpreți.

Buna impresie generală nu ne va adormi însă spiritul critic, de aceea vom supune unei asemenea priviri spectacolul în întregul lui și sperăm să nu fie spre mahnirea nimănui dacă vom formula parțial și unele rezerve.

Contribuția *direcției de scenă* ne-a dat prilejul să admirăm o latură — pentru unii localnici poate necunoscută — a personalității d-lui Papilian. Sarcina direcției de scenă este neasemuit mai mare atunci când are de pus la punct un ansamblu format din diletanți. În cazul reprezentăției de față, imbinarea mișcărilor a fost așa de perfectă că totul s'a desfășurat cu precizie de ceasornic. Iată, bunăoară, scena banchetului studentesc, o adevărată organizare a dezordinii; apoi scene de efect (scena vrăjitorului), sublinierea unor momente impresionante prin intervenția corului etc.

Decorurile după machete originale, ale domnului *Constantin Crăciunoiu*, sunt poate o indicație asupra căreia d-sa însuși, student medicinist, ar trebui să reflecteze, la răspântia în care se află, între artă și . . . medicină.

Trecând la *interpreți*, menționăm pe cei de mai jos. În primul rând domnișoarele *Viorica Pescariu* și *Violeta Stoianovici*, prima în rolul Filofteii, a doua în cel al Brighitei. Filofteia trebuie să intruzeze — după intenția autorului — tipul de viață creștin ortodox (ortodoxismul fiind prezentat ca o formă de viață trăită pe un plan mai adânc decât al rațiunii dizolvante reprezentată de tinerii învățăcei ai școlilor apusene). Filofteia e puritate sufletească, devoțiune, spirit de jertfă. Autorul dându-i ca destin o viață scurtă, a dovedit un autentic simț artistic. Cu sufletul ei de lumină va avea să se confrunte neliniștita conștiință a iubitului ei pornit pe drumurile spinoase ale păcatului; și numai invins de sufletul ei de dincolo de moarte el va reveni la credință și mântuire.

O asemenea Filofteie a trăit în interpretarea d-șoarei *Pescariu*, de aceea momentele cele mai frumoase ale acestei drame religioase au fost cele legate de prezența ei pe scenă. De altfel însăși piesa oferă aci un moment de efect, de subtilă psihologie, prin acea măestrită conjugare în sufletul fecioarei a erotismului și a sentimentului religios și care o împing să-și ceară propriul sacrificiu pentru zidirea bisericii.

D-ra *Violeta Stoianovici* a meritat însuflețitele aplauze ale publicului: temperament, vervă . . . totul în linia rolului interpretat. Păcat însă că acest temperament a ieșit uneori peste matca piesei, ca niște ape umflate din albia lor. Iată ce vrem să spunem: când la finele actelor apărea la rampă pentru a răspunde aplauzelor publicului, d-sa trebuia să știe că ficțiunea artei (respectiv a piesei), în care fusese o

strălucită Brighit, inceta pentru un scurt răgaz și d-sa redevinea d-ra Stoianovici și deci trebuia să înceteze și anumite manifestări „à la Brighit”.

Dintre *interpreți* (studenți), indiferent de mărimea rolului, menționăm în primul rând pe d-l *Gh. Rențea* în rolul petrecărețului Melchior. D-sa a redat din plin pe acest Falstaff în embion. Corect d-l *Crăciunoiu* în rolul lui Iacobeus; pasabil d-l *Horățiu Ciortin* în rolul voevodului ardelean. D-l *Virgil Geiculescu*, în rolul Părintelui Pavel, a pus suflet; i-a lipsit însă nuanțarea, menținându-se cam pe o linie de predică tot timpul. Deși preot, trebuie să convenim că este excesiv. Insinuant d-l *Țicșa*, așa cum o cere rolul lui Szentiványi, totuși anumite gesturi erau stereotipe (acea ridicare a privirii și a brațelor spre cer, când pronunța cuvintele: Dumnezeu și Papă). Depășit și parcă intimidat de rol d-l *Octav Popa* în rolul protagonistului, deși nu i se poate nega că în unele scene (în final) a făcut figură onorabilă. Trebuie să recunoaștem că d-sa a avut de luptat cu un rol care cerea, pe lângă altă rezistență fizică, și joc variat, personalul reprezentat fiind un caracter ce evoluează în cursul acțiunii; lucruri ce depășesc posibilitățile unui diletant. Foarte „în voce” vrăjitorul d-lui *Damian*.

Acum pentru *regie*: prea mult intunec în unele scene, privându-ne de plăcerea de a vedea și mimica actorilor. Pentru rest avem de spus regiei numai laude.

Cupă cum se poate vedea, n'am înțeles să facem o cronică indulcită de amabilități convenționale. Ba poate că am judecat spectacolul după o măsură mai proprie reprezentărilor date de actori de profesie. Cu atât mai mult am dori să se dea greutate cuvintelor noastre de bună apreciere.

LICU POP

INSEMNAȚII ȘI RECENZII

Grigore Popa și poezia specificului ardelean

Poetul și gânditorul ardelean Grigore Popa, fecund eseist și gazetar de talent, n'a scos decât un singur volum de versuri: *Cartea anilor tineri* (Miron Neagu, 1939).

Numai după acest volum, azi nu l-am putea caracteriza complet, căci în răstimp de cinci ani de zile poetul nostru a publicat nenumărate versuri prin diferite periodice. Câteva retipăriri de versuri mai recente ne oferă poetul E. Giurgiuca în masiva sa culegere: *Transilvania în poezia românească*.

Lirica ardeleană din ultimii 3—4 ani se caracterizează prin aspectul teluric, nota dominantă a poeziei și prozei ardelenene de totdeauna, dar ea se evidențiază mai cu seamă ca o poezie lirică eroică și politică. E poezia iredentei naționale, care înainte vreme, în alte împrejurări, a fost creația exclusivă a unui singur, a lui Octavian Goga.

În direcția aceasta, Grigore Popa e oarecum un precursor al celorlalți camarazi de breaslă, din generația lui. La acest poet și luptător cu scrisul se străvede un presentiment în fața primejdiilor ce ne pândesc existența etnică.

Remarcabilă poezie, prin profetismul ei adânc, asupra traгіsmului vremilor ce s'au succedat și în care ne aflăm încă, este *Veac trist*.

E veacul trist. Din cetini curg prevestiri amare

Și vânturile suflă pieirea prin văzduhuri

Și poartă izul morții mari păsări negre 'n cioc.

Versuri actuale iarăși, mai actuale decât la apariția lor, sunt cele din poezia *Sabia*:

Sabia svârlită nouă de ursită
Mai tremură încă, verticală 'nfiptă
În pământul țării . . .
Pentru nesfârșite șiruri de flăcăi
Ce luptă pentru altă țară . . .
Ea așteaptă acolo, ruginită,

Ca să ne răzbune glia cutropită.

Tot caracter militant, cu sinceră și aleasă simțire etnică, cuprinde poezia *Decebal*:

Noi te vedem, flacăra dacă,
Acolo, la margini de țară,
Statue înaltă și mândră,
Piatră și pom de hotară
Cu dreapta spre cer și călare
La Tisa vrăjmașelor ropote
Înghețând trufia barbară.

În unele din versurile lui Gr. Popa se pot remarca influențe și reflexe din Blaga, mai puțin în forma lor, dar vizibile în fondul și chiar în titlul lor: *Zeu pădureț*, *Tristețe metafizică*, *Creștem în moarte*, *Întoarcere*, *Sunt sărac ca lucrurile lumii*, etc.

Sentimentul religios este și el frecvent în poezia lui Grigore Popa. Poezia *Paște românesc* e remarcabilă în acest sens, prin puritatea credinței religioase. Același sentiment creștin ni-l oferă *Psalm* și *Rugă duminicală*.

Natura nu ne este înfățișată în lirica poetului prin elemente pur descriptive, ea este imbibată cu alte note subiective, cu sentimentul religios și patriotic. Astfel sunt poeziile *Țăranii*, *Sora mea pădurea*, *Din țara de peste pădure*, aceste

două din urmă pline de simfire panteistică, de totală confundare cu natura transilvană, în versuri de o factură clasică, prin seninătatea lor.

Poezia *Rugăciune* e mai mult patriotică decât religioasă, la fel cu minunata colindă *Sus în țara plângerii*, apărută în „Țara”, numărul de Crăciun — 1943.

Poeziile cu mai mult caracter militant, pline de energie și de revolta neîmpăcată a poetului refugiat, nu sunt cuprinse într'un volum aparte.

Versuri tipătoare, ce freamătă de intensitatea suferinței neamului, ne oferă poetul în *Balada Ardealului*; *Cântă apele'n Ardeal*; *Te vrem în Ardeal, Mareșale*; *Rugăciune pentru frații răpiți*; *Cântec ardelean* și altele.

Cităm din „Balada Ardealului” această viforoasă strofă-refren:

Popor întins pe roata mizeriei și a urii,
Să-ți ardă iar blesteme de foc în cerul gurii,
Să-ți crească iar potopul revoltei pân' la cer,
Să-ți tai din nou destinul prin sabie și fier.

sau versurile:

Dar vâlvătăi de cremeni vor fi ca mâine Moșii,
Și-atunci în mântuire ne-om întâlni cu toții.

Grigore Popa, dacă nu e prea fecund, nu e nici poetul care se repetă și căruia să i se poată reproșa inegalitatea talentului, cum e cazul onora din confracții săi.

Intreg peisajul istoric și geografic transilvan își găsește expresia în poezia lui Grigore Popa, poezie sinceră, deși pare uneori „prețioasă”, sobră și cu o formă nouă.

N. N. Munteanu

Dialogurile lui Platon în românește

Nu trebuie să fie cineva filosof ca să aibă idee de marea valoare a „Dialogurilor” lui Platon, operă fundamentală în istoria gândirii omenești și, în general, în istoria culturii. Ca atâtea altele, de similară importanță, opera aceasta a fost până de curând străină de graiul românesc, accesibilă doar puținilor cunoscători ai limbii eline și aceluia ce ar fi putut-o ceti în careva limbă modernă. Cine știe însă cât de mult fecundează literatura unui popor asemenea capodopere, care înfruntă veacurile — în cazul acesta ar trebui să spunem: milenii — și străbat peste orice fruntarii, își dă seama că lipsa unei traduceri românești a celebrilor „Dialoguri” este o pierdere pentru însăși evoluția literaturii noastre. În lumina unor astfel de idei trebuie judecată hotărârea profesorului Ștefan Bezdechi, dela Universitatea din Cluj, de a pregăti și publica această traducere.

De sigur, pentru tipărirea unei asemenea lucrări nu se vor bate editurile, pentru că ea nu constituie o lectură simplă distractivă, căutată de cetitori în orice împrejurare. Traducătorul va trebui să stăruie și să se mulțumească cu satisfacția redusă a toleratului, iar adevărata răsplată a osteneții să o aștepte, în mod platonice, dela vremurile viitoare...

Practic vorbind, esențialul este că traducerea „Dialogurilor” a început să apară. Deocamdată în mod fragmentar, iar mai târziu, suntem convinși, va urma și o retipărire unitară, pentru ca monumentalitatea operei să apară și din infățișarea ei grafică. Obligația aceasta ar putea să și-o ia Casa Școalelor, care în noul ei program de activitate, atât de bogat și de folositor, a menținut vechiul îndbold pentru tălmăcirea clasicilor antici. Și nimeni nu poate fi mai indicat pentru această lucrare, decât profesorul Ștefan Bezdechi, a cărui pasiune pentru cultura elină este cunoscută, și a cărui erudiție nu se mărginește la elucidarea unor probleme de

amănunt, ci pătrunde în miezul operelor, în esența unei spiritualități căreia cultura modernă îi este tributară sub multe raporturi.

Cum nu ne recunoaștem calități de recenzent în această materie, ne mărginim să adăugăm acestor mărunte însemnări titlurile dialogurilor tipărite de prof. Bezdechi în ultimii trei ani, petrecuți în refugiu: *Protagoras—Lysis* (1941), *Euthydem—Menon* (1943), *Parmenide* (1943) și *Euthyfron—Menexen* (1943), toate acestea în editura „Cartea Românească”, și *Alcibiade* partea I și II, tipărit în editura Casa Școalelor (1943). Iar alte dialoguri sunt gata de tipar și așteaptă să le vină rândul.

Zile mari

Aniversarea unirii dela 1 Decembrie 1918 a luat în anul acesta proporții, cu toate că trăim încă vremuri de restricte și trupul Transilvaniei mai este încă frânt în două. Se implinea întâiul sfert de veac dela mărețul act politic, care avea să incheie seria lungă a luptelor pentru crearea unui Stat român puternic, pe măsura forțelor biologice și spirituale ale poporului nostru.

Tot mai mult ne dăm seama de curajul și înțelepciunea politică cu care „generația Unirii” a știut stăpâni evenimentele și le-a îndrumat, pentru a realiza idealul național al poporului român. Căci împrejurările erau favorabile dar și potrivnice, iar nestatornicia vremurilor nu era mai puțin îngrijorătoare decât este astăzi. Dar poporul nostru a avut în momentul acela bărbați care au înțeles porunca vremii și cu iscusința minții lor, cu focul sacru al patriotismului, precum și cu sabia vitejiei strămoșești au așezat hotarele patriei acolo unde cerea dreptatea omenească și dumnezeiască.

La aniversarea din anul acesta, mai mult decât în anii precedenți, a luat parte întreagă suflarea românească. A fost un omagiu adus vrednicilor înaintași, dar și o oțelire a puterilor pentru evenimentele ce vor veni. Iată de ce ne bucurăm că, pe lângă evocările patetice și articolele ocazionale care au umplut coloanele presei dela un capăt la celălalt al țării, s'au publicat cu acest prilej și unele lucrări istorice mai cuprinzătoare, năzuind să infățișeze actul politic dela Alba-Iulia în toată adâncă lui semnificație.

Printre acestea vom numi în rândul întâi studiul profesorului Silviu Dragomir, intitulat *Un sfert de veac dela Unirea Transilvaniei* (Biblioteca „Astra”, Nr. 29). Autorul nu vorbește aici numai în calitatea sa de istoric, ci și ca fost secretar al marelui adunări dela 1 Decembrie 1918, unde reprezenta „generația tânără” de atunci. Vorbește prin urmare un istoric martor al evenimentelor, la împlinirea căror a contribuit el însuși.

Despărțământul din București al „Astrei” a inaugurat cu acest prilej o „Bibliotecă”, publicând într'o broșură de 142 de pagini, actele mai importante legate de marele eveniment: declarații politice care au precedat Unirea, numele parlamentarilor care au luat parte la adunarea dela 1 Decembrie, discursurile rostite și hotărârile luate, hotărâri ratificate prin decretul lege al regelui Ferdinand I, din 11 Decembrie 1918.

Adevărata colecție de documente a Unirii Transilvaniei se pregătește însă la Institutul de Istoria Românilor dela Universitatea din Cluj, de sub direcția profesorului Ioan Lupaș. Sperăm că nici aceasta nu va întârzia să apară.

Olimpiu Boitoș

Bibliografie

- Ștefan Cârstoiu, *Stihii*. Poeme în proză. București 1943.
C. I. Năvârlie, *Viața lui Schopenhauer*. Ramuri Craiova 1943.
Silviu Dragomir, *Un sfert de veac dela Unirea Transilvaniei*. Sibiu 1943.
B. Frunte, *Ogoare și luceferi*. Versuri. Cernăuți 1943.
Emil Giurgiuca, *Transilvania în poezia românească*. București 1943.
Mihail P. Dan, *Ziar ceh contemporan despre bătălia dela Goroslău*. Sibiu 1943.
Sergiu Matei Nica, *Furtuni pe Nistru*. Versuri. Chișinău, editura „Cuvânt Moldovenesc”.
Nic. M. Constantinescu, *Soroca*. Soroca 1943.
Calendarul dela Blaj pe anul visect 1944. Sibiu.
Almanahul Vremea 1944. București.
A. Sacerdoțeanu și D. P. Bogdan, *Culegere de facsimile*. Seria slavă, fasc. 1.
H. Dj. Siruni, *Culegere de facsimile*. Seria turcă, fasc. 1. București 1943.

In editura „Casa Școalelor“:

- Al. Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și isvoarele lui*.
D. A. Vasiliu, *Focul viu în datinele poporului român*.
V. Voiculescu, *Demiurgul*. Piesă în 4 acte.
George Lesnea, *Izvod*. Poezii.
Const. Pârvulescu, *Copernic*.
Ion Luca, *Femeia Cezarului; Morisca*. 2 comedii.
Dragoș Protopopescu, *Teatru englez*. Traduceri, vol. I.
Curier Ieșean. Iași. Noemvrie 1943.
Symposion. București. Octomvrie 1943.
Societatea de Măine. București. Noemvrie 1943.
Buletinul pregătirii premilitare și extrașcolare, Buc. Oct.—Nov. 1943.
Cele Trei Crișuri. București. Noemvrie—Decemvrie 1943.
Carpații. Sibiu. Decemvrie 1943.
Basarabia Literară. Chișinău. Decemvrie 1943.
Insemnări. Dorohoi. Decemvrie 1943.
Cultura Creștină. Blaj. Iulie—Septemvrie 1943.
Cetatea Moldovei. Iași. Decemvrie 1943.
Bucovina Literară. Cernăuți. Decemvrie 1943.
Vremea. București. Decemvrie 1943.
Transilvania. Sibiu. Noemvrie—Decemvrie 1943.
România Tânără. Brașov. Noemvrie 1943.
Muncitorul Român. București. Decemvrie 1943.
Vieaja Universitară. Sibiu. Decemvrie 1943.
Ogorul Școalei. Turda. Noemvrie—Decemvrie 1943.
Țara Visurilor Noastre. Timișoara. Decemvrie 1943.
Gând și Slovă Oltenească. Craiova. Decemvrie 1943.
Revista Bucovinei. Cernăuți. Noemvrie, Decemvrie 1943.
Prietenie și Luptă. București. Noemvrie 1943.
Revista Fundațiilor Regale. București. Decemvrie 1943.
Saeculum. Sibiu. Noemvrie—Decemvrie 1943.
Gândirea. București. Noemvrie, Decemvrie 1943.
Prietenul Copiilor. Craiova. Decemvrie 1943—Ianuarie 1944.
Satul. București. Octomvrie, Noemvrie, Decemvrie 1943.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL IV, Nr. 1.

Ianuarie 1944.

SUMARUL

I. Ch. Severeanu: Iancule, Măria Ta (versuri)	Pag.	1
Vasile Gionea: Aspecte din poezia patriotică și de războiu actuală	"	2
Zorica Lațcu: Pribegii. — Nuntă de taină (versuri)	"	12
Ion Maxim: Ochiul lui Elia sau inebunitele ape (nuvelă)	"	14
Ion Șugariu: Traduceri din José Maria de Heredia	"	21
Ionel Neamtzu: Concentrare (schită)	"	22
Dominic Stanca: Cer (versuri)	"	25
Ana Voileanu-Nicoară: Mănile (versuri)	"	26
Radu Brateș: Balada episcopului Inochentie, cel prigonit pentru dreptate	"	27
Coriolan Petranu: Partea celor trei popoare din Transilvania în formarea caracterului ei artistic	"	29

GÂND ȘI FAPTĂ

Al. Dima: „Puncte de sprijin” de D. D. Roșca sau o prea utilă pledoarie pentru inutil	"	31
--	---	----

CRONICI

Mihai Nanu: Cronica literară (B. Frunte: Ogoare și luceferi. — Magda Isanos: Poezii. — George Lesnea: Izvod)	"	33
Grigorie T. Marcu: „Luceafărul” lui Eminescu în versiune germană	"	36
Grigore Popa: Pictorul Coriolan Munteanu	"	37
Licu Pop: „Cerurile spun”... de V. Papilian, la Teatrul municipal din Sibiu	"	38

INSEMĂNĂRI ȘI RECENZII

Grigore Popa și poezia specificului transilvan (N. N. Munteanu); Dialogurile lui Platon în românește. — Zile mari (Olimpiu Boitoș).	
--	--